UNIVERSAL
LIBRARY
OU_204909
UNIVERSAL
LIBRARY

శ్రీ ర స్తు

శ్రీమతే రామానుజాయనమః

ఉ షా ప రి ణ య ము

అను

అనిరుద్ధవిలాసము.

(ఐదంకముల నాటకము.)

గ్రంథకర్త

పద్మవ్యూహ నాటకము రచియించిన

శ్రీమాన్ ఆసూరి మరింగంటి వేంకట

నరసింహాచార్యులుగారు.

ప్రకటనకర్త

కు రు కూ రి సు బ్బా రా వు

సరస్వతీబుక్ డిపో, బెజవాడ, కృష్ణాజిల్లా.

కా కి నా డ:

కాకినాడముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రితము.

[రైటు రిజష్టర్డు] 1930 వెల 0—12—0

ఈ నాటకమునందు వచ్చుపాత్రలు.

పురుషులు.

బలరాముఁడు, శ్రీకృష్ణుఁడు, సాత్యకి } ద్వారకా నగరాధిపతులు

అనిరుద్ధుఁడు—కథానాయకుఁడు

ప్రమథుఁడు—కైలాసగిరి నిలయుఁడు

బాణాసురుఁడు—శోణపురాధీశ్వరుఁడు

నారదుఁడు—దేవఋషి

కుంభాండుఁడు—బాణాసురుని మంత్రి

బలుఁడు—బాణునికుమారుఁడు

రక్తదంతుఁడు, ప్రలంబుఁడు } బాణునిభటులు

రామశాస్త్రి, దీక్షితులు } బాణాసురుని పురోహితులు

యెల్లిగాఁడు, పుల్లిగాఁడు, మల్లిగాఁడు } ద్వారకానగరమందలి యాదవులు

స్త్రీలు.

మణిమాల—బాణునిభార్య

ఉషాకన్య—కథానాయకి

సుబ్బలక్ష్మి—రామశాస్త్రి భార్య

చిత్రరేఖ—కథానాయకి చెలికత్తె

రుక్మలోచన—అనిరుద్ధుని ప్రథమభార్య

ఇంకను సందర్భానుసారంబుగ కొంతమంది వత్తురు.

పీఠిక.

చదువరులారా !

ఇదివరలో రాఘవశతక మాదిశతకత్రియమును బద్మవ్యూ ముదలగు కొన్నిగ్రంథములు నాయథాశక్తి వ్రాసియుంటిని. ఇప్పుడీపుస్తకము మదీయమిత్రులు గొంతమంది యీనాటకము వ్రాయనిర్బంధించుటవలన నాకుఁ దోఁచినంతవఱకు లక్షణస్ఖాలిత్యంబులు గల్గకుండ జాగ్రత్తవహించియే యీగ్రంథము నెఱవేర్చినాఁడ. ఒకవేళ నిందు దప్పిదంబులున్నచో నీరక్షీరన్యాయమునఁ బండితాళి మన్నింప బ్రార్థించుచున్నాఁడ.

ఇట్లు

గ్రంథకర్త.

శ్రీరస్తు.

నాంది.

శా. శ్రీరాజీవముఖీ స్తన స్తబకకా । శ్మీరార్ద్రి వక్షస్థలుం
డై రాజిల్లెడు వేంకటాచల నివా । సాధీశునిన్బ్రోలి శ్రీ
మీరంగన్ సిరికొండవాసుఁడగు ల।క్ష్మీనారసింహుండు ఇం
పారన్ యీకృతినేలుగాత మిలలో । నాచంద్రతారార్కముల్.

మ. పరమానందముతోడ నాటకకళా । పాండిత్యముల్ జూడస
త్వరులై వేచిన నీసభాసదుల క।త్యంత ప్రమోదంబు ని
ర్భరసౌశీల్య యశోవిశేషములఁ గూ।ర్పన్ జాలి రక్షించు సు
స్థిరసంపద్గిరిధాముఁడై వెలయు ల।క్ష్మీనారసింహుండిలన్.

ఉషాపరిణయము.

అను

అనిరుద్ధవిలాసము.

ప్రథమాంకము.

బాణాసురుఁడు ప్రవేశము; తపస్సమాధియందు.

బా—శంకరా! పాపభయంకరా! పంచాగ్నులమధ్య నివసించి నీయనన్యభక్తిచింతాతత్పరుండనై సర్వకాలసర్వావస్థలయందు సకలచరాచరజంతునిర్మాణధురీణప్రతిభాభాసమానుండవగు నీ చరణకమలంబులనే నమ్మియున్న యీదాసునియందసమాన కృపారసంబు బఱపి నన్నుద్ధరింప సమర్థుండవుగావా? మహాత్మా! కరుణారస హృదయుండవగు నీవీకరణి నన్ను నిరసింపన్యాయమా దేవదేవా! భవద్భక్తుని విడచిన నీకుఁగీర్తి లభించునా తండ్రీ!

మ. అరయన్ బేదకుఁజిక్కు పెన్నిధివలెన్ ఆసించితిన్నీదు స
త్కరుణాపాత్రిత నట్టిచో నిటుల నిర్దాక్షిణ్యమున్ బూని నీ
చరణాబ్జంబులఁ గొల్చువానియెడ లేశంబైన ప్రేమావిశే
షరసంబుంచక త్రోసిపుచ్చఁ దగునా! శంభో! ఉమానాయకా.

వ. భక్తరక్షకుండవను నీబిరుదేమి సేయఁదలంచితివి మహేశా.

మ. అనురాగంబున మానవుండు కడుపు । ణ్యారణ్యముం గూర్చి నే
ర్పునఁ బెంచన్ దుదకావనంబు బహుసాం । పుల్ జూపుచున్నప్పుడా
నినినిర్మూలము సేయ నెంచునొకొ తం । డ్రీ ! మమ్ము నారీతి నే
జననంబందఁగఁ జేసి ప్రోవక విడన్ । శక్యంబె నీకిత్తఱిన్.

కటకటా ! ఇంత ఘోర మెందైనఁగలదా ! నిన్నాశ్రయించిన భక్తుని విడచిన నీకింక లోకంబునఁ గీర్తికల్గునా ? నీవే యిట్లుపేక్షించి రక్షింపకున్న నన్ను సంరక్షించుదక్షులెవ్వరు మహేశా ! గరళకంఠుండను దానికిమారు కఠినశిలాసదృశహృదయుండనియు బిరుదు బొందనెంచితివా యేమి ?

చం. కొడుకతిదుష్టుఁడై మిగులఁ । గూడనికార్యము లాచరింప నా
బుడుతనియందుఁ గ్రోధమును । బూని దురంతవిపత్పరంపరల్
ఇడునె మహేశ ! నీవటుల । నే నను నీదు కుమారునట్లుగా
నెడఁదఁదలంచి బ్రోవగదె । నిర్జరవందిత పార్వతీపతీ.

శశిధరా ! నీభక్తుని కడసారివిన్నపంబు నాలింపకున్న నీసన్నిధానంబున నే నిన్ను నమ్ముకొని మండుచున్న నీయగ్నిహోత్రంబున కాహుతినయ్యెద. మృత్యుంజయా ! దీనపోషకుండవను నీకీర్తిపుష్పవల్లరులద్రెంచివైవనెంచియుంటివా ? మహాదేవా ? నిన్ను సేవించియున్న భక్తులెందరో యున్నతపదవు లందుచుండ నే భిన్నతపఃఫలుండనై యుండవలసినదియేనా ? అక్కటక్కటా ! నీవే నాహృదయమును బరీక్షింపదొడంగిన నాకింకేదిదిక్కు. (ఆలోచించి) డెందమా! తొందరఁజెందకు. ఓప్రేమానుబంధమా ! నన్నెడఁబాసిపొమ్ము. పొమ్ము: ఓధైర్యమా ! నాపజ్జకురమ్ము. ఓవైరాగ్యమా ! ఇంకేల ఆలస్యముగావించెదవు. సత్వరంబుగా నన్ను గలసికొమ్ము. ఓ పంచభూతములారా ! మీ రీ దీనునియందనుగ్రహముంచుడు. నిఖిల ధర్మాధర్మ విచక్షణానువర్తీ ! సమవర్తీ ! నీవీ దైత్యస్వామియందసమాన

క్రోధమువహించి సత్వరంబుగా స్వర్గప్రాప్తునిఁ గావింపుము. ఛీ! ఛీ! భగవత్కృపారస విహీనమగు నీతనువేల కాల్పనా. జగజ్జేగీయప్రభా పటలతేజుండగు నామహనీయుని సేవ కనర్హమైన నాకీసర్వాంగంబు లేల; (శంకరునిఁదలచి) గిరీశా! ఇంకను నాయందుదయరాదా? శరణ త్రాణపరాయణా! ని న్నెన్నివిధంబుల స్మరింపుచున్న నను గ్రహింపం గల్గదా? అబ్బా! నీమానసము మెంతకఠినమైనదోయీ. (ఆలోచన నభినయించి) కానిమ్ము: నే నీచందనతరుసందోహంబు క్షితిఁగావిం చుకొని యిందుఁ బడియైన యీతనాశరీరంబున నీపదాబ్జంబులె త్రికరణశుద్ధిగా నమ్మి సేవింపఁగోరుదు. మహాత్మా! ఒకవేళ నన్ను ఘోరనారకంబునఁ ద్రోసినను సరియే. నీయందు లగ్నమైన యీనిర్మల మానసంబు అన్యదేవతల నభిలక్షింపఁజాలదు; అభిలషింపజాలదు.

ఉ. నీమహిమాతిశేషముల । నిస్తులశక్తి నెరుఁగ దలంపుచుఁగా
కామితదాయకుండవని । కాంక్షనుఁగొల్తును నిన్ను సర్వదా
కోమలవర్ణ! నివిఁయిలఁ । గ్రోధముఁబూని యుపేక్షసేయ నా
సేమమెఱుంగ నెవ్వరిటఁ । జేరుదురింకను పార్వతీపతీ.

చంద్రశేఖరా! భవత్కృపావిహీనుండనగు నే జీవించిననేమి సార్థకము. (అని అగ్నిలోఁబడ నూహించుచుండును. మఱియొక ప్రక్క శంకరుఁడు ప్రవేశించి) తనలో ఆహా! ఏమి యీతనిదృఢజ్ఞానము. ఏమి యీతనిసాహసము!

గీ. భక్తుఁడన్నను ఈతఁడే । భక్తుఁడిలను
ఇంద్రియ వినిగ్రహంబుఁజేయు । సాంద్రముగను
తపమునొనరించి నాకృపఁ । దనరఁగోర
నీనిఁబోలినవారలీ । పృథివిఁగలరె.

ఔరా! ఇట్టిభక్తాగ్రేసరుని రక్షింపక యుపేక్షింప నాకి ఘరా

మండలంబునఁ గీర్తి లభింపఁజాలము. (అని బాణునిదగ్గఱకు వచ్చి) వత్సా! ఆగుమాగుము, (అని చేతులు గట్టిగ బట్టుకొనును.)

బాణు—అయ్యా! మీరలెవ్వరో నాకు దృగ్గోచరంబుగా నన్ను విడువుడువిడువుడు. (అని వదలించుకొనఁ జూచుచుండును.)

శం—నాయనా! బాణాసురా! ఇదేమివిపరీతము; ఇట్టికార్య మాచరింపఁ బనుగుదు చూసితివరా? ఇటు వినుము.

మ. వినుమో దైత్యకులాగ్రగణ్య బహుళో । ర్వీమండలిన్ గల్గు స
జ్జనబృందంబున కేనె రక్షకుఁడనై । సంకల్పమాత్రాన నే
ర్పున రక్షించెదువాఁడ నిన్నటుల సమ్మోదంబుతోఁ జూచితిగా
వున నీకోర్కె లెఱుఁగఁ జేయుమిఁక నింపుల్ గూర్తు నిస్తంత్రతా.

కుమారా! నీతపశ్శక్తి కెంతయు మెచ్చితి. నీయభీష్టంబు నీడేర్చెద. నన్నొకసారి వీక్షించి నీచక్షువుల కానంద బుఁ గూర్చుము.

బాణు—(తేఱిపాఱఁజూచి) పాదములపైఁబడి మహేశ్వరా! ధన్యుఁడను.

మ. కనులున్నందుకు సార్థకంబిపుడు వే । డ్క న్నిమ్ము సేవింపఁగా
దన రెన్ గాని భవత్కృపారసము నొం । దన్ గోరెద న్నేఁడు ఓ
యనఘా! పాపలతాలవిత్రి! గిరి క । న్యాచిత్త సారంగశో
భన దివ్యాంగమహేశ! ఈశ! హరదే । వా! నన్ను రక్షింపవే.

శంక—(లేవనెత్తి) అసురకులాలంకార! బాణాసుర! త్వదభీప్సితం బెఱుంగఁజేయుము. సత్వరంబుగా నెఱవేర్చెద.

బాణు – దేవదేవ! నాహృదయాంతరంబునఁ గలకోరికఁ దెల్పెద వినుఁడు.

ఉ. దేవమహానుభావ! విను । తింతు నుమాసతితోడఁగూడి యిం
పావహిలంగమత్పురి క । వాటమునందున నీవు నిల్వనా

భావమునందు సంతసము । వర్ధిలుచున్నది సాగరోర్మికల్
శివిని నెల్ల వేళలను । డెందమునన్దలపోయు మీాశ్వరా.

మనోవాక్కాయ కర్మేంద్రియంబులచే నియ్యది యే మన్మనంబున రంగత్తుంగతరంగంబుల భంగి నుప్పొంగుచున్నయది. ఇయ్యది నెఱ వేర్చి నన్ను రక్షింపుము. రక్షింపుము.

శం—ఔరా! నాయుదారగుణమే నాప్రాణసంకటమాచున్నది. ఈతఁ డిట్టి విషమపరీక్ష నేలగావింపవలయు. నాభక్తులమని నన్ను గొలచిన రావణభస్మాసురాదులెల్ల నీవిధంబున గోరి యింతంత యనరాని చింతలపాలు గావించిరి. ఈతఁడుమాత్ర మట్టివాఁడు కాఁజాలఁడా! అబ్బా! లలితపరిమళకుసుమభరితంబై సకల మునిజనానందకరమై యలరు నారజితగిరివదలి నిర్మలజ్ఞానా సక్తికి దూరుఁడనై సంసారక్లేశాతీతసాగరతరంగడోలికా విలా సలాలితులగు నీమర్త్యలోకంబునం దెట్లు నివసింతును. హా! తెలిసి తెలియక త్వరపడు నన్నుఁగని శ్రీమన్నారాయణుండు నీవు ఉబ్బులింగడవని పరిహాసించినదానికి నేఁడు తార్కాణ మగుచున్నదే! కానిమ్ము! గతజలసేతుబంధనమొనర్చిన నేమి లాభము. సద్యస్కాలంబునఁ జేయునదేమి. (ఆలోచించి) నేనే యిట్టివానిని చిన్నబుచ్చ నిఁక ముందు నన్ను స్మరించువారెవ్వ రుందురు. (ప్రకాశముగ) కుబ్జా! ఇటువినుము. నీసత్క్రియా చరణసేవల కత్యంతసంతోషమందితి. నీయిష్టప్రకారంబున మద్భటానేకపరివారంబునుఁగూడి నీకోటవాకిటఁ గావలి యుండెద. మఱియు సర్వకాల సర్వావస్థలయందు నీసుఖము నాసుఖముగా నీకష్టము నా కష్టముగా భావించి నీయశశ్చంద్రి కలు నలుదిక్కులందుఁ బర్వఁజేసెదలెమ్ము.

మ. ఫలపుష్పాంచితభారమైన తరువెల్లభంగిఁ సమోదారతఁ
జెలువారఁ గృపనోమితత్ఫలములఁ ; జేకూర్చునో మానవా
ఖిలకత్యంతమునేను నీపురిని విల్లుంబూని రక్షింతు నీ
బలగంబుఁ నినుగీర్తి కామునిగఁసల్పంజేసిధాత్రీస్థలిఁ.

ఇందేమాత్రము సందియంబుఁ జెందవలదు. నీవిఁక గృహంబునకేగి సుఖంబుగా వర్తింపుముపొమ్ము.

బాణు:—మహాత్మా! తావకావ్యాజవిలోకన ప్రాప్తుండనగుటంజేసి కడుధన్యుండనైతి. ధన్యుంతనైతి. ఇంక నాకుఁ గావలయున దేమున్నది.

శం—నాయనా! నే నఱిగివచ్చెద. (అని నిష్క్రమించును.)

బాణు—(తనలో) ఆహా! ఏమినాయదృష్టము? త్రిభువనాధారుండగు నీగరళకంఠుండు నాయెడఁ బ్రసన్నుండుగాఁగ నా కేకొఱఁ తలుండును?

చ. ఇడుములఁ బాపి న న్నిపు డహీనకృపామతితోడ బ్రోవఁగా
గడునెడలోననెంచె నిలఁ గౌరి మనోహరుఁ డాదరించి యి
య్యెడనను బోలువాఁడు గలఁడే పదునాల్గుజగంబులందుఁ బే
ర్వడసిసుఖించెదఁ మిగుల బాహుపరాక్రమ శోభితుండనై.

నాకై యెదిరిజూచు మత్పరివారంబును గలసికొని సుఖంబుగా కాలముఁ బుచ్చెదఁగాక. (అని నిష్క్రమించును.)

[శయ్యాగారమున ఉషాకన్య ప్రవేశించి]

(తనలో) ఆహా! ఏమీస్వప్నమహిమ! అజగన్మోహనాకారుఁ డెవ్వఁ డోగాని కంతువసంతజయంతనలకూబరాది మహాభాగుల కన్న మిన్నయగుచు దివ్యస్వరూపలావణ్యంబులచే నలరారుచు నవమన్మధ వికారుండగుచు సంపూర్ణ శరచ్చంద్రచంద్రికా సదృశ ముఖారవిందుఁ డగునాయుందగానిసుందరాకృతియే

గదా నన్నింత విరాళిపాలు గావించినది. (స్వప్నపురుషుని దలఁచి) ఓజగదేకవీరా! భవద్విరహానలంబునకు నన్నొక శలభంబును గావింపఁబూనియుంటివా మహాభాగా! నీవు నా స్వప్నంబులోన నొనరించిన నీశృంగారరసవిశేషక్రీడావినోదంబులెల్ల నాయంతరంగంబున గంగాతరంగములభంగినుప్పొంగుచుండుట నీవెఱుంగవా? నాహృదయధనాకర్షితంబగు నీ కృత్యంబుల నెంత మఱతునన్నను మఱపురావుగదా!

మ. కలలోనీవు మదీయహస్తమును వేడ్కన్ బట్టి క్రీడించిన
ట్టుల నీవాక్యసుధారసంబిడుచు నెట్లో పూలతల్పంబుపై
జెలువారంగనునన్ను జేరినటులన్ జిత్తంబునన్ గాంచి ని
శ్చలచిత్తంబున నిన్నుగోరుననుభాస్వదూరిపరక్షింపవే.

మహాశయా! నీవానాడు సుఖస్థితియం దొనరించిన భావచేష్టావిషయంబులేకదా నన్నిట్టి విపదగ్నినిముంచి యొకప్పటికేని దరింపజేయకున్నది నాథా.

మ. కనులన్ మూసిన మాయకున్న మదియే కార్యంబుగావించుచుం
డిన లేకున్న సఖాళితోఁగలసి రూఢిన్ ముచ్చటాడంగనా
మనమందెప్పుడు నీవు గన్పడుదువో మాన్యాత్మ! నాయందునీ
వనుమానింపక నన్నుఁ జేకొనఁగ భావ్యంబౌను నీకిత్రాణన్.

గీ. ప్రజ్వలించెడి వహ్నిలోఁబడిన శలభ
మట్టుల దనరునీదు మోహాగ్నియందు
బడి తపించెడునన్ను నీభవ్యకృపను
బఱపి రక్షింపఁజాలవే పురుషసింహ.

హా! కరుణారసహృదయా! నిన్ననవరతము నెఱనమ్మియున్న నన్నీ విధంబునఁ బరీక్షింపఁ జెల్లునా? హా! దైవమా! కష్టపరంపరలకు జిక్కంజేసి నన్నిక్కరణి గష్టపెట్టెదువా? దీనబాంధవా! ఇంక నాకేది

కర్తవ్యము? హాజగద్రక్షకా! నావలపులకాని సమకూర్పఁజాలవా? (ఆలోచించి) ఏమిది! నలుదిశ లంధకారబంధురంబులగుచున్నవి. పవనుండుకాబోలు. తనపరితాపమెల్లయుఁ జూపింప నెల్లెడ వెచ్చని గాడ్పులు వీచుచున్నాఁడో, ఔరా సమీరా! మందమందంబుగావీచు నీపిల్లవాయువు లిప్పట్ల నగ్ని విలసనంబులాయెనుగదా! అదిగో! శీతల వాతపోతశోభితంబుగాంచి నే నొకవీరుండనని విఱ్ఱవీఁగుచుఁ గను రయంబునవచ్చు నీహిమాంశు నేమని తలంపుదును.

గీ. మిన్కుటపుఱిక్క చాల్పాటి । మిన్నుతోఁట
దృష్టిదోషంబు వారింపఁ । దీర్చినట్టి
మెఱుఁగు సున్నపుకుండ నా । బరఁగుచంద్రు
డుదయమందెను బ్రీతితో । నుదయగిరిని.

(చంద్రు నుద్దేశించి) ఓరీచంద్ర! దుష్టగుణసాంద్ర! నిన్నుఁజూచిన నజ్ఞానులెల్లరు చల్లనికిరణప్రసారంబులు వెదజల్లుదువని యుల్లంబున సంతసించుటఁగాంచి నేనే కీర్తిఁ బొందితినని గర్వంబున నొడ లెఱుంగక అబలను యిట్లు కష్టపెట్టతగునా? దురాచారా? ఇంత మదోద్రేకుండవై యుండ ధర్మమగునా?

గీ. చల్లదనమునుగూర్చుచు । చంద్రుఁడనుచు
జనములాడువాక్యంబు ల । సత్యమాయె
చల్లదనమింతయును లేదు । చంద్ర! నిన్ను
మింటఁగనుగొన్న నాయొడ । ల్మంటలొదవె.

ఛీ! ఛీ !! పాపి ! నీవు పాపపుణ్యఫలంబు లే మెఱుఁగజాలుదువు ? గురుపత్నియని మనంబున శంకింపక మిసమిసలాడుచుఁ బరమపాపియుఁ డవై కలసినదోసకారివిగావా? అక్కటా! నీకెట్టిదయారసము? ఏటి సుగుణములు. ఎట్టులనో యీవిరహిణీజనుల కత్యంతశ్రమంబుఁగూర్చు టయే ప్రాధాన్యము. ఛీ దురాత్మా! నిన్నన్న సార్థకము యేమియున్న

డి. (ఇంచుక యూరకుండి) ఓహో! ఏమిది! క్రూరపన్నగదంష్ట్రాభీల విషానలజ్వాలాసమూహంబులవలె నలరు నీమాటలకు లెవ్వరివి చెప్పుమా! (ఆలోచన నభినయించి మన్మథునిందలంచి) ఓయీ! మదనుఁడా! అదయుండవై పదనుశరాళిం బదనుగూర్చి నన్ను దూయుట నీకిది తగునా కఠినకదనా.

మ. పరమాహ్లాదమె కాననంబటుల భామల్ పూరుషుల్ సింహసూ
కర శార్దూలములట్లు పుష్పశరముల్ కాఠిన్యశక్తిం బిగన్
బరఁగన్ నీవొక వేటకానివలె గర్వస్ఫూర్తిచే మర్త్యులన్
గరుణన్ జూడక కష్టపెట్టఁదగు నా కంజాస్త్ర మీనధ్వజా.

సూనశరా! మానవులను బెంచు మేనమామ పూనికను బాసికొని యాతనీనురాలి నవమానించుటే పరిహాసమా? అమరాచారుని పరివేషమాత్రంబున నీతోడిబాలికను నుటంగిలయు జేయుటగా? ఆకలుషుని కిరణపరిహారములు సోకినంతలనే నిశ్చేష్టయై పెంపున తగులంబడుట నీక్షింపవా? అమర్త్యస్త్రీసమాగులను షట్పదంబులను దమ్మిచెరసాలలందు బంధించుట గనుంగొనకుంటివా? ఆ క్రూరచరితుండు నీవైరియగు శంకరుజటాజూటంబున నివసించి నృత్యమొనర్చుట తెలియదా? అట్టిద్రోహికి అట్టిమహాచారపరాయణునకు నీవు చేయూతనొసంగఁ బూనితివా? మన్మథా! నీవట్టికూళవు గనుకనే గరళకంఠుఁడు తన కంటిమంటచేఁ గాల్చివేసెను శౌర్యమడంగలేదు కదరా?

గీ. చింతచచ్చినఁ బులుసు చావంతయైనఁ
జావలేదనుకొంటివి ! శంభుకంటి
మంటచేతను గాలి రతిమానకుమార
యిటుల బాధింప నెంతువే ! కుటిలహృదయ.

(ఇంచుక ఆలోచించి) ఔను; మూర్ఖున కీధరాధర్మవిచక్షణ యేల యుండును.

"గీ. తివిరి యిసుమునఁ దైలంబుఁ దీయవచ్చు
దవిలి మృగతృష్ణలో నీరుఁ ద్రావవచ్చు
దిరిగి కుందేటికొమ్ము సాధింపవచ్చు
జేరి మూర్ఖుల మనసు రంజింపరాదు."

ఛీ. ఛీ. నిన్నుఁ బ్రార్థించిన నేమిలాభము. నాహృదయధనాకర్షితచోరుని సమీపించి యాదివ్యమంగళవిగ్రహుని సమావేశమవలంబించి నీకండకావర మడఁచెదఁగాక. (స్వప్నపురుషునిఁదలఁచి) హా! మత్ప్రాణధనాపహారక! సుకుమారశరీర! నీకైనఁ గరుణజనింపరాదా! మహాభాగా! నీచరణకిసలయంబుల నిముడుచు నీమృదుమధురవచోవిలాసము శ్రవణానందముగా నాలకింపుచు నీగాఢాలింగనంబులనందుచు నీమదనసామ్రాజ్యమ్మునకు నన్నధిదేవతను గావింపక యుపేక్షింప న్యాయమా మహాత్మా!

ఉ. స్త్రీలధనంబు సజ్జనులు చెందగ నెంతురు ధర్మహాని భూ
పాలవతంస! నీవిపు డభాగ్యముగన్ ననుజేరి త్వత్కళా
లాలితబంధముఁ బరపి రాజిలు నాదు మనోధనంబు నీ
లీలహరింపనేలను భళీ! పరులెవ్వరు విన్న నవ్వరా.

కటికవానికైనఁ గనికరంబు జనించుఁగాని నీ కేమాత్ర మనుగ్రహము లేదే? (ముందుగా నడచి నిస్పృహచే) ఓహో! యేమి నాభాగ్యము. నామస్మరణావశిష్టంబున నే నేత్రోత్సవంబుఁ గావింపుచు మరల వెనుకకుఁ దప్పుచుంటివా? మనోహరా! యిదేటివిపరీతము? ఒక్కసారి నీగాఢాలింగనోపేతను గావింపరాదా? సుందరాకారా! నీకరస్పర్శకై యెదురు జూచు నాచిత్తమెటులుంగ సముత్కంఠపడకావా? (అని ముందుకునడచి స్తంభమాలింగనముఁజేసి) అక్కటా! యేమి

నాదిగ్భ్రమ! ఏమి యీయవివేకము! నాహృదయరాజీవార్కుఁ డరుదెంచెనని తలంచి యెట్టిబేల నైతిని. ఇది పరులుజూచిన బరిహసింతురు గదా! హా దైవమా! నాకింకెవ్వరుదిక్కు. (అని శయ్యపై మూర్ఛిల్లును)

[ప్రవేశము—చిత్రరేఖ]

చిత్ర—(తనలో) కటకటా! దినత్రయమునుండి మనసిచ్చి మాటాడక అన్నపానీయంబుల గ్రహింపక సుధాకరుని కిరణసంకులంబునకు వాడుపద్మమట్లు నీ సుందరవదనారవిందమిట్లు కళావిహీనత వహించనేల చెపుమా (ఆలోచించి) నే నీదిశ దాఁగియుండి యేమనుకొనునో విని కర్తవ్యమరసెదఁ గాక.

ఉషా—(లేచి) ఉస్సు. అబ్బా! ఓ కామదేవతారత్నమా! నీవేల నన్నాశ్రయించెదవు. ఓ ధైర్యమా! నీవీయబల నలజడిపెట్టఁదగునా? ఓ సాహసమా! సత్వరంబుగా రమ్ము రమ్ము. నాదరికిఁ జేరుకొమ్ము, అబ్బా! బాధ, బాధ, భరింపఁజాల భరింపఁజాల. నాథా! నాథా! (అని మరల మూర్ఛిల్లును.)

చిత్ర—బాగు, బాగు, ఈమెకేదియో పురుషపిశాచ మావహించి పరిమితిలేని విరహవేదన గల్పించినట్లు తోఁచుచున్నదే! ఈ కాంతాతిలకంబున కిట్టియవస్థను గూర్చి మనంబుఁ జూఱఁగొన్న పురుషసింహుఁ డెవ్వఁడై యుండునో గదా! నీయన్నులమిన్న యెంతలో యెట్లుమాఱినది!

మ. అరయన్ గండకపోలభాగములపై । బాష్పాశ్రువుల్ జార దు
ర్భరతాపజ్వరపీడితాంగియగు చ । బ్బాయంచు శాల్యోదనాం
బరహారావళియుంచు ప్రేమనిడకే । వర్తిల్లు నీకాంతకే
కరణిన్ మోదముఁ గూర్తునింక బహుసౌ । ఖ్యస్ఫూర్తిఁ గల్పించుచున్.

ఏన శైత్యోపచారంబు గావించి యీమె మూర్ఛదేలించెదగాక. (ఉపచరించి) సుందరీమణీ! లే లెమ్ము, లెమ్ము; (అని చెయిపట్టిలేపును.)

ఉషా—(లేచి) నాథా! వచ్చితివా? నీప్రియురాలియం దనుగ్రహంబు కలిగెనా? (నలుదిశలుజూచి నివ్వెరపడుచుండును.)

చిత్రి—సఖీమణీ! నీవదనారవిందమిట్లు వాడియుండ నేలనో తెల్పఁగలవా?

ఉషా—(వినిపించుకొనకయే) ప్రాణేశ్వరా? నీవెంత మోసగాఁడవు. కన్నులపండువుగాఁ గనుపించుచు కనులుమూసి తెరచునంతలో నిట్లదృశ్యుండవగుట తగునా మహాత్మా!

చిత్రి—ఓహో! నేను తలంచినట్లీమె మిగులకామాతురయై భ్రమఁజెందుచున్నయది. కానిమ్ము; పలుకరించి చూచెదఁగాక. (ప్రకాశముగా) చెలీ! చెలీ! ఇదేమిటమ్మా! ఎన్నిసార్లుపిలిచినను బలుకక ధ్యానపరురాలవుగా కన్పట్టుచుంటివే (అని వీఁపున తట్టును)

ఉషా—(కలవరపడుచు) ప్రియురాలా! నెప్పుడు వచ్చితివి?

చిత్ర—రాజకుమారీ! నా రాకకేమిగాని నీవింతటినే యెచ్చటనుంటివి.

ఉషా—చెలికీ! ఎచ్చటనో యననేల? ఇచ్చటనే యుంటినికదా?

చిత్రి—శరీరముకాదు. మనస్సు.

ఉషా—మనస్సా!(ఆలోచించుచుండును.) కోమలీ! మఱచితి. ఇపుడేల వచ్చితివి?

చిత్రి—రాకపోవలదా యేమి?

ఉషా—ఆహా! అదికాదు. నీరాకకుఁ గారణ మెఱుంగనట్లుంటిని.

చిత్రి—అవును. మనోహర విరహతాపాగ్నిఁగుందుచున్న నీవజ్జకు నే నరుదెరుటెంతయు నింద్యమే.

ఉషా—(తనలో)ఓహో! యీమె నాయాలోచన వినియుండదుగదా! లేదు; లేదు;

చిత్రి—చెలీ! నిరుత్తరం బంగీకార సూచనీయమేనా?

ఉషా—ఓసీ నీవెంత టక్కులాడివే.

చిత్రి—నిజమన్న నిష్ఠూరమన్నట్లు నీవింతవఱకు బలికినపలుకు లెఱుంగనని కపటమాయలు బన్నుచున్న నీకన్న నమాయికులు, నీకన్నటక్కరాండ్రెవరు.

ఉషా—(తనలో) ఏటుచేతును! ఈమె నాయాలోచన సర్వమెఱుంగనోపు. ఇంక దాపనేల మఱియొకసారియు నీమె కెఱింగించి కృతమనోరథురాల నయ్యెదం గాక. (ప్రకాశము) సుందరీ! నాయవస్థ నీకేమని యెఱింగింతును. నేటికి దినత్రయముక్రిందట మనోజ్ఞకుసుమభూషితతల్పంబున శయనింప మారరతిరస్కార సుందరాకారుండగు నొకపురుషసింహుండు......(అర్ధోక్తిచే నూఱకుండును.)

చిత్రి—యువతీరత్నమా! సిగ్గేల? అర్ధోక్తిచే నామనసంబు వ్యాకులపఱచిన స్థానికమేమున్నది? అనంతర మేమిజరిగెను.

ఉషా—అప్పురుషకేసరిందప్రియము నాకొక్కఁజేసి చక్కరవిలుకాని వింటికిం జిక్కి చెక్కిలినొక్కుచుం బెక్కుటక్కరివిషయంబులం గావించి నామక్కువం దీర్చకయే అదృశ్యుండగుటం జేసి నిక్కముగా నక్కపటభూపాలునిపై మనస్సుచిక్కి సురక్కునా యిక్కట్టులు లెక్కసేయ ముక్కంటికైన నలవియగునా? నెచ్చెలీ! అదివ్యసుందరు నేమనిసెల్లింతును.

సీ. తమ్మిరేకులమీఱు । తెగ్గకన్నులవాఁడు
నిద్దంపుచెక్కిళుల్ । నగడువాఁడు
వజ్రపంజరసిభ । వక్షస్థలమువాఁడు
కమనీయకంఠంబు । గలుగువాఁడు
తొంగలరాయనిబోలు । నగుమోముగలవాఁడు
సుందరాకారుఁడు । సొబగువాఁడు

వజ్రచాపమురీతి । వరుసగా భ్రూయుగ్మ
మింపారఁగలవాఁడు । సొంపుమీఱి

గీ. మొన్నరాత్రిని గలలోన । గన్నదాది
విరహవేదనగల్గియు । బరితపింతు
తరుణి! మరుఁడను సొన్నారి । కరములందుఁ
గ్రాఁగుచున్నాను గనకశలాకనగుచు.

నాహృదయ సరసిరుహంబున నాసనమొనరించుకొని సర్వాంగసుందరవికాసమే యెల్లప్పుడుఁ బొడగట్టుచు నాకునతని విగ్రహంబునకై మనంబు మిగులఁ దొందరఁ జెందుచు నంతములేని మోహసాగరకల్లోల వీచికాసమూహంబున నన్ను ముంచుచున్నయది. ప్రేయసీ! ఈబాధ భరింపఁజాల.

చిత్ర—అమ్మా! నీపరితాపకారణ మిదియేనా? సరి సరి; నీ వెంత వెఱ్ఱిదానవమ్మా!

మ. కలికీ! మార్గపదానురక్తుఁడతివేడ్కన్ ఘనసక్షేత్రభూ
ములలో నిరుసుంగోరునట్టి నిపుణున్ । పూఁబోఁడి స్వప్నంబులో
ఫలసిద్ధించిన పూరుషుఁగొనఁగనున్ । భావింప న్యాయంబె కో
మలి నీకోరికలెల్ల వ్యర్థములగును బల్లాణ్ర్ వెనక్ జెప్పినన్.

సుందరీ! స్వప్నావస్థయందుఁ గన్పించిన యాతఁడు నిజముగా లభించునని తలంపుచు శరత్కాలచంద్ర చంద్రికల కెనయగు నీ శరీరకాంతిని నశింపఁజేయు చిక్కి కృశింపఁ జెల్లునా బాల! సుగుణశీల!

ఉషా—నెచ్చెలీ! యిదేటిమాట?

మ. సరసన్ లోహపుముక్కనుంచఁ గనునై । స్వాకంతంబు తద్వృత్తి నా
వరలావణ్యవిలాసవంతునిఁ గలా । ప్రౌఢత్వశీలాదులే

ర్పుజూచి నా హృదయాబ్జముల్ మిగులఁ దగ్గంబేర్చి బంధించు సుం
దరుఁడా వానినిఁ గూడకే నీటుల చింతంబాయు దీర్ఘాత్రిలోన్.

కాంతామణీ! ఈచతుర్దశభువనంబులయందాతని సరివచ్చు వీరపురుషుండెందైనఁ గలఁడా? ఆనవమోహనాంగుని సరసఁ జేరకున్న నాహృత్కోశంబు భిన్నభిన్నంబుగా వెతలగుందునా? ఆరాజన్యచూడామణి కన్యాంగలక్ష్మియై యేలు సుదతీమణిభాగ్యమే భాగ్యము; ఆమెదే సౌఖ్యము.

చిత్రి—రాజకుమారీ! నీపలుకు లెంతయు వింతగానున్నవే!

ఉ. లాదనివారిపాంథులకు ! నాసపహించి చరించురీతిలో
పొందినతృష్ణ దా చప్పట ! భూములసీయుచు గోరుకైవడిన్
సుందరి నీవు పల్కుటలు ! చోద్యము స్వప్నగతప్రియాంగుఁడన్
బొందఁదలంపఁగాఁ దగునె ! పూజ్యులువిన్న హసింపకుందురే.

అబలా! యిట్టిస్వప్న వదలిపెట్టి మనసు స్థిరపరచుకొని సుఖింపుము; సుఖింపుము.

ఉషా—చెలీ! వేయేల; ఆదివ్యపురుషునిఁ జేపట్టక త్రుటికాలమైన జీవింపఁజాల.

చిత్రి—(తనలో) అక్కటక్కటా! ఏమి యీ మోహనోనిశ్చయము. తాబ్బనకుండెటికి మాటేకాళ్ళను నటుల స్వప్నమందు వీక్షించినవానినభిలషించి యిట్టి దృఢమనస్కురాలై యున్నది. కానిమ్ము; మచ్చికకొలంది సహాయమొనరించెద. (ప్రకాశముగా) యుగ్మలీ! నీమనంబున నిల్పినపురుషపుంగవునే స్వీకరింప నెంచియుంటివా?

ఉషా—ముమ్మాటికి. నామహాభాగునిఁ దప్ప నన్యులవరింపఁజాల, వరింపఁజాల.

చిత్ర—సఖీ! అట్టులయిన నేలిఖించుచిత్రఫలకంబులందు నీమనో
హరుని నిరూపింపఁగలవా ?

ఉషా—అందులకు సందేహమేమి ?

చిత్ర—నారీరత్నమా ! నీ విందేయుండుము. నే నఱిగివచ్చెదఁగాక.

ఉషా—పొలతీ ! నీ వీగనురాలియై దనుగ్రహముంచి నాప్రియునిఁ
జూపించి నన్నానందసాగరమ్మున నోలలాడింపుము.

చిత్ర—చిత్తమట్లే కావించెద.

(అని నిష్క్రమించును.)

ఉషా—ఈనిర్భాగ్యురాలి కామహనీయునిదర్శనభాగ్యమబ్బునా? అబ్బ
కున్న నే నీధరావలయంబునఁ బ్రదుకఁగలనా? అయ్యో! నా
యాశ రిత్తయాసయగునా? హా! దైవమా ! నీవిషమపరీక్ష
నెల్లయు నీమందభాగ్యురాలియందే చూపించ నెంచితివా ?
అక్కటా! యేమిది. మదీయప్రియసఖి యింత యాలసింపఁ గార
ణమేమైయుండును. (ఆలోచించి ముందుకుఁ జూచి) అదిగో !
తలంచినంతమాత్రంబున నాకలఁతఁ బాపు నెచ్చెలి వచ్చుచు
న్నయది యింక నామనోవిచార మెల్లయుఁ బాయును గాక.

[ప్రవేశము చిత్రరేఖ]

చిత్ర—చెలీ ! యిటు చూడుము మీచిత్రఫలకంబులను గను జాగరూక
తగా సందర్శింపుము.

మ. అతివా! యీతఁడు కోసలేశ్వరుఁడు బా । హాప్రోక్షిసంరంభజృం
భితశూరుండవ నీతలాధిపసుతా । భీష్మాగసిద్ధుండు ని
ర్జితసోముండు కృపాకరుండు ఘనుఁడా । నీకెట్టుంగరా జీతఁడో
సతి వీనిం గనులారఁజూడఁగదవే । శాతోదరీసుందరీ.

(అని పటమునిచ్చును.)

ఉషా—(పటముఁజూచి) ఓహో యితఁ డెంతయుఁ గొనియాడఁదగిన వాఁడే.

చిత్ర—భామాశిరోరత్నమా! ఈపటమించుక నవలోకింపుము. (పటముఁజూపును.)

ఉ. ఈతఁ డనంత సంపదల । నెంతయు శోభిలుచున్నవాఁడు దు
ర్నీతిమదాంధులన్ దునిమి । కేబలున్ జరియించుచున్ సదా
ఖ్యాతినిఁ జెంది పౌరులను । గాచెను వీఁ డితఁడో సఖీమణీ
ప్రీతినిఁ జూడు మీనృపుని । వీరవరేణ్యుని భోగసింహునిన్.

ఉషా—ఆహా నెచ్చెలీ! భవదీయ చిత్రనిర్మాణ మెంతయు మెచ్చఁదగును గాని నీకరంబునం దింకఁ గొన్నిపటంబు లున్నట్లున్నదే.

చిత్ర—సఖీ! [illegible]; సకలరాజన్యకులాలంకారుఁడై సమదచతురంగబల సముద్దీపితపరిపంథిచమూచయ భయంకరుఁడై యశేష శేముషీవిశేషనిధి యైనవాఁడై హస్తినాపుర రాజ్యలక్ష్మీకరగ్రహణధురీణుఁడై అస్త్రస్తంభన వాయుస్తంభన జలస్తంభనాద్యనేక మహేంద్రజాలాది సమాహావిద్యాపరిపూర్ణుఁడై సుయోధనసార్వభౌముం డన నెలుఁగుచున్నవాఁడు.

ఉషా—ఓహో యితని కీర్తి యెంతయు నద్భుతమే. కాని మఱికొన్ని పటంబులు జూపుము.

చిత్ర—(ధర్మరాజును జూపుచు) యువతీ! యీమహానీయుం డఖండ బాహుబలుండై సకలధర్మాధర్మ విచక్షణాధ్యక్షుండై పాండవాగ్రజుం డనంబరగుచున్నవాఁడు. మఱియు నీ వీరాగ్రేసరు నించుక పరిశీలింపుము. (భీమునిఁజూపుచు.)

సీ. లాక్షాగృహంబున । లయమొందువారిని
గాపాడి వనమంటి । ఘనుఁ డితండు

ఏకచక్రపురిని । లోకకంటకుఁడైన
బకదైత్యుఁ గూల్చిన । ప్రౌఢుఁ డితఁడు
వైరి భీకరమయిన । ఘోరయుద్ధములను
బగతురఁ జెండెను । బలుఁ డితండు
కౌరవేంద్రుఁడు పన్ను । క్రూరకృత్యములను
జనసమానశక్తిచే । నలరు నితఁడు

గీ. వేయిగజముల బలియుండై । పృథ్వియందు
భీముఁ డనునాఖ్యచేతను । వెలసినాఁడు
భయదకాలునిఁ బోలియుఁ । బ్రబలువాఁడు
వీనిఁ బొగడంగఁ దరమౌనె । మీననేత్రి.

(మఱియొకపటము జూపుచు) ఈదివ్యసుందరునిఁ గన్నులారఁ జూడుము.

సీ. ఖాండవారణ్యంబు । గాల్పించి యగ్నిచే
గాండీవమందిన । ఘనుఁ డితండు
వీరాధివీరుల । ఘోరాస్త్రముల చేత
బంధించినటువంటి । బాహుబలుఁడు
ముక్కంటి నెదురించి । మొగ్గరమందున
పాశుపతాస్త్రంబు । బడసినాఁడు
గురునిప్రీతినిఁ దీర్ప । దారమున ద్రుపదుని
గట్టి తెచ్చినయట్టి । దిట్ట యితఁడు

తే. గీ. నాల్గుదిక్కులయందున । నవ్యకీర్తి
భాసిలంగను జేసిన । పార్థుఁ డితని
శౌర్యగాంభీర్యధైర్యాది । సాహసముల
నెన్న శక్యంబుగాదొకో । సన్నుతాంగి.

మఱియు నీ కవలిరువు రతిసుకుమార శరీరులు.

గీ. అన్నలకు దోడుగా నిల । నున్నవారు
మాద్రినందనులు స । మాను లగుచు
నకులసహదేవు లనగను । బ్రకటయశులు
ప్రేమతోడుతఁ జూడుమీ । వీరి నిపుడు.

సుందరీమణీ! యీయేవురు పాండవు లనంబడుదురు. (చిత్రరేఖ పటము ల నిచ్చును.)

ఉషా—(చూచి) మఱియొకటి చేఁ బూని) చిత్రరేఖా! సంపూర్ణహిమాంశునిఁ దిరస్కరించు నీయందగాఁ డెవ్వరో చెప్పుమా.

చిత్ర—కోమలీ! యీసుందరాకారుఁడు ద్వారకానగరసామ్రాజ్యలక్ష్మీకరకమలపరిగ్రహీతుండై యసన్యదిక్రమాద్భుతగదాదండభండనపండితుండై యనుగదాదండసదృశగదాదండ యుద్ధంబున నాటి తేటి హలాయుధధారియై యలరు బలరామునిఁ డనునొప్పుచున్నవాఁడు. మఱియు నీఫలకమవలోకింపుము. (కృష్ణునిపటము నిచ్చును.)

ఉషా—(చూచి) ఇతఁ డించుమించుగా నామనోహరుని లావణ్యాదులకుఁ దోడగుచున్నవాఁడు గాని మిక్కిలి వయోవృద్ధునిగా నున్నాడు నీతఁ డెవ్వరో యించుక నెఱుంగఁ జేయుము.

చిత్ర—కోమలీ! వీని యుదంత మెఱింగించెద నాలకింపుము.

సీ. గోగోపప్రీతికై । గోవర్ధనం బెత్తి
ప్రజల రక్షించిన । బలుఁడితఁడు
విషవహ్నిచే మహి । వెలసిన కాళింగు
గర్వమడంచిన । ఘనుఁడితఁడు
హాలాహల స్తన్య । మానఁ జేయగ వచ్చు
పూతకిఁ జంపిన । నేతఁడితఁడు
మగధాధినాథుల । మదమును స్రుక్కించి
భీష్మకాత్మజ గొన్న । వీరుఁడితఁడు

తే. గీ. ఇన్నియేటికి వల్లకీ । యింతులందు
రమ్యక్రీడలదేలు నీ । సౌమ్యుఁ డబల
ద్వారకాపురవరరాజ । ధానియందు
వెలసియున్నాఁడు కృష్ణుఁడన్ । బేరుతోడ.

అమ్మా! ఈతనిలీల లత్యద్భుతమత్యద్భుతము. వీని సరసవచనారచనత్వము, వీనికృత్యములు కడుంగడు వర్ణనాతీతములు. మఱియు నీపటముఁ జూడుము.

శా. విద్యుత్కాంతిసమానదేహుఁ డగుచున్ । పృథ్వీస్థలం బందుసం
పద్యుక్తైకయశోధనుండనగ నీర్వక్రీపభ్రిన్ దేలుచున్
ఖద్యోతప్రతిభాయుతుం డగుచు వేడ్కన్ ఒప్పుచున్నట్టి యీ
ప్రద్యుమ్నున్ గనులారఁ జూడఁగదవే । రాకేందుబింబాననా.

ఉషా—(పటముఁజూచుచు) కోమలీ! యీమదనవికారస్వరూపసమానుండే మన్మనంబునుఁ జూఱఁగొన్నవాఁడు.

చిత్రి—(తనలో) ఓహో ప్రద్యుమ్నకుమారుఁ డీమెచిత్తమాకర్షించియుండనోపు. (ప్రకాశముగా) దేవీ! కంతువసంతజయంతాదిమహనీయులఁ దృణీకరించు నిమ్మహాభాగుని వీక్షింపుము. (అనిరుద్ధునిపటము నిచ్చుచు.)

ఉషా—(సంతోషమున—తనలో) ఆహా! ఏమి నా భాగ్యము. నేవరించినపురుషుని వీక్షింపఁగలనా? లేదా? యని నాయంతరంగంబున నంతులేనిచింత నందియుంటినే. ఓనవమోహనాకార! ఓమహాపురుష! నీవదనసందర్శనంబు లభింపఁజేసి నీగాఢాలింగనంబులకు నన్ను జిక్కఁబఱచి నీచరణపరాగమిళితరుణశిరంబునఁ బడఁజేసి నన్నుద్ధరింపుము. మనోహరా! (అని పటమును ముద్దిడుకొనుచు) కాంతాతిలకమా! ఈయందగాని యుదంతమదయ మన్మనంబు దత్తఱపడుచున్న యది. సత్వరంబుగాఁ దెల్పుము.

చిత్ర—అమ్మా! యీధీరచరిత్రుఁడు

మ. స్ఫురదిందీవరమందహాసకరుణా । స్యం దోఁచు నొప్పారి సం
గరలీలానటనప్రియుక్తమగు ఖ । డ్గవ్రాతమున్ బూని సుం
దరశారీరకశాకలాపుఁ డగుచున్ । దాక్షిణ్యమూర్తిభవిం
పరహీన్ వెల్గెడు కృష్ణపౌత్త్రుకుని దృ । క్పర్వంబుగాఁ జూడుమా.

మఱియు.

శా. ఈయంభోధిపరీత భూభుజులయం । దెందైనఁ గన్గొంటివా
ఈయాకర్ణవిశాలలోచన యుగం । బీపూర్ణబాహాంతరం
బీయాజానుభుజాభిరమ్య విభవం । బీయంగ సౌభాగ్యకం
బీయిందోత్పలనీలకుంతలరుచుల్ । యేమంచు లెక్కింతునే.

సీ. శౌర్యధైర్యస్థైర్య । సాహసంబులయందు
హరిహరాదులదోడు । యలరినాఁడు
చాంత శాంతస్వాంత । ధౌరేయుఁడై చాల
రెండవరాముఁడై । యుండువాఁడు
నిఖిల ధర్మాధర్మ । నిజ విచక్షణుఁడౌచు
నలధర్మజుని సాటి । నరయువాఁడు
మన్మథాకారుఁడై । సన్మార్గయుతుఁడౌచు
సత్యవంతుని పోలఁ । జాలినాఁడు

తే. గీ. అలజయంత వసంతుల । నతిశయించు
భూరిలావణ్యరాశియై । సొరుగాంచి
అంగనా జనచిత్తాప । హారియైన
రూపజిత మన్మథుం డని । యున్నఁ డితఁడు.

ఉషా—ప్రియసఖీ! నీ చిత్రనైపుణ్య మెంతయు మెచ్చవచ్చును. చాల శ్రమఁ జెందితివి. ఒక్కింతకాలము విశ్రమించి నీశ్రమ నివారించు నుపాయంబరయుము.

చిత్రి—(తనలో) అబ్బా! ఏమి దీనిమాయలు. తన మోహలతా వల్లరులకు తారభూతుఁడితఁడని తెల్పుటకు సిగ్గునొందుచు నిక్కరణిని భావార్థంబుగాఁ దనహృదయాహ్లాదనకరుని నిరూపించుచున్నయది. (ప్రకాశముగా) కోమలీ! మున్నెందు సిగ్గుచెందక మదనవికారచేష్టాలగ్నహృదయవగుచు గుసుమశరశరీరకాంతిపుంజంబును దొలఁగఁజేయుచు నీ వింతవఱకనుభవించిన యిడుములు నే నెఱుంగనివియా! అక్కటా! నీవెంతటక్కులాడివే. నీహృదయరాజీవభాస్కరుని వీక్షించి యుపేక్షాభావంబున నపేక్షచూడక యీమహాశయునియందు బఱపుచు నన్ను మాయలలోఁ బడవేయ నెంచితివా?

ఉషా—నెచ్చెలీ! యిందు మాయ యేమున్నది.

చిత్రి—అట్లయిన నీమానధన మపహరించిన వీరాగ్రేసరుఁ డితఁడేనా?

ఉషా—అయిన నేమిఫలము?

చిత్రి—యుగ్మలీ! నీ వెంత వెఱ్ఱిదానవమ్మా! మచ్ఛక్తి నెఱుంగవా యేమి? ఈ వీరపురుషుని నిమేషమాత్రంబున నాచాతుర్యమున గొని తెచ్చి నీకు సౌఖ్యానుభవంబు గూర్చెదఁగాక.

చం. రథములకన్న నెప్పరిగు తాలసహస్రము కన్న వాడియా
యుధములకన్న నేర్పుగ మహోజ్వలశక్తిని యేగి నీప్రియుఁ
డృఘులయశఃప్రతాపుని శిరీషశరీరునిఁ దోడితెచ్చి నీ
యధరముఁ గ్రోలుచుఁ సుఖము లందగఁ జేతును సుందరీమణీ!

ఉషా—నారీరత్నమా! భవత్కృపారస మాదీనురాలియందుఁ బ్రసరింపఁజేసి నన్నానందసాగరనిమగ్నను గావించుము. నీవిఁక పోయిరమ్ము.

చిత్రి—చెలీ ! చిత్తము. అర్చఁగావించెద. (అని నిష్క్రమించును)

ఉషా—(తనలో) నేనుగూడా దేవీపూజ గావించనేగెద.

(అని యిరువురు నిష్క్రమింతురు.)

ప్రథమాంకము సమాప్తము.

ఉషాపరిణయము.

అను

అనిరుద్ధవిలాసము.

ద్వితీయాంకము.

[సభామందిరమున బాణాసురుఁడు, కుంభాండుఁడు ప్రవేశింతురు.]

బాణా—వయస్యా! వేదవేదాంగచతుష్షష్టివిద్యాప్రవీణప్రతాపశౌర్యౌదార్యగాంభీర్యచాతుర్య సాహసుండనై అఖండచండశాసనుండనై దండిసామ్రాజ్యధౌరేయుండనై మదవేదండతుండబాహుబలుఁడనై శత్రుతండంబుల గుండెలఁ జెండఁ గెండవదండధరుఁడనై శోణపురాధిపుండనై యుండిన నా సాటిభూపాలు రీ ధరామండలంబునఁ గలరా? వేయేల నా కసాధ్యమగు కార్య మీ పృథ్వీవలయంబునఁ గలదా? ఇటు వినుము.

చం. కులగిరులన్ వినోదమునఁ గుందుసుమబంతులరీతి చేతిలోఁ
బలనెగుఱింతునా మఱియు । భానునిఁ జంద్రుని బట్టిడుల్తునా
నలుపునా ధరాస్థలిని । చాపవిధంబుగఁ జుట్టినైచి యు
జ్జ్వలతరసప్తవార్థులను । జాలకలంగఁగఁ జేతునాయిఁకన్.

మిత్రమా! శంకరవరప్రసాదలబ్ధబాహుబలుండనగు నాకే కార్యము వశముగాకుండును?

సీ. పాతాళగంగను । పైకిఁదెప్పింతునా
భుజశక్తిచేనేను । మోదమునను
మదహస్తి దంతముల్ । కుదురుగా బిగబట్టి
యూఁతునా వృక్షవ్యాల । లోష్ఠగాను
క్రూరవ్యాళంబులఁ । గోరలచేఁబూని
పెకలింతునామేను । ప్రకటముగను
గడగడలాడంగ । పుడమిని బిడికిట
బోడుతునా జనులెల్ల । నదలుచుండ

గీ. వీర! యింకనేమిసేయంగ । లేను నాకు
దోఁచకున్నది యిప్పుడు । దోర్బలాగ్ని
పరిజ్వలింపుచు నున్నదా । వహ్ని నెవరు
జల్లవడఁ జేతురింకను । జగతియందు.

కుం—మహాప్రభూ! తమరావిధంబుగా సలుపుదురనుట లోకవిదితమేకదా!

శాంతా—మహేంద్రభోగంబులందు నాకేకొఱఁతయు లేదు. కాని మనస్సునందునఁ గపారపారావారంబు భంగి నొక్క చింత యతిశయిల్లుచున్న దేమని చెప్పెదను.

కుం—దేవా! సకలజనభీకరులై అవిక్రమపరాక్రమశోభితానందస్వరూపులై యత్యనుపమానభుజాభిరామ శ్రీయుతులౌ తమకుఁ గూడ విచారకారణముండునా?

బాణు—మిత్రమా! నాఖేదమునకుఁ గారణ మెఱిఁగించెద నాలకింపుము.

సీ. ఘనతరాగ్నిజ్వాల । గ్రక్కుచుండెడునాదు
శరములకేనాఁడు । సమయమబ్బ

గండూతిబాధచే । నిండిన నాబాహు
సందోహమున కెప్డు । విందుగల్గు
వైరిభీకరమౌచు । మీరిన నాదేహ
కాంతులే నాటికి । వింతగొలుపు
దండపాశిగదా దం।డ సదృశంబైన
మద్గదాళికి నెన్నడు । మమతదీరు
తే. గీ. దీరకున్నను చేయున! దేమి యింక
అక్కటా! నన్ను సంగ్రామ । ముందు గదసి
పోరుసల్పెడువార లె । వ్వారలనుచు
మదిని చింతను జెందెద । సదయహృదయ.

సఖా! నాబాహుసహస్రంబున గండూతి జనించి కదనాపేక్షదీక్ష వహించియుండ నక్కటక్కటా! నన్ను రణంబున డీకొనుమనుష్యుండే లేడా! హా యింకనేమిసేయుదును.

కుం—దేవా! మిమ్ముల్‌రణరంగంబున నెదిరించి కదనంబొనర్చునంతటి సాహసంబు ముక్కంటికైన లేదనియే తలంపవలయును. ఈ చతుర్దశభువనంబు లెత్తివచ్చినను మిమ్ముజయించువారలీ ముల్లోకంబులందైన లేరని నిక్కముగా వక్కాణింపగల్గుదును.

బాణు—అమాత్యపుంగవా! యింక నాకు కర్తవ్య మెఱింగించి నన్ను కృతార్థునిం గావింపుము.

కుం—(ఆలోచననభినయించి) రాజన్యచూడామణీ! తెల్పెదవినుడు.

మ. సరిరారెవ్వరు మిమ్ముమార్కొనగ ర।క్షస్సంఘమందైన కి
న్నరవిద్యాధర దేవతావళుల భూ।నాథప్రకాండంబులో
నరయన్ లేరిల నిక్కమౌహరునితో । నత్యద్భుతంబొప్పఁగా
దురమున్ సల్పికృతార్థులై మెలఁగుడుం।తోయుక్తమై యొప్పెడున్.

బాణా—మేలు; మేలు; మిత్రమా! నీసుశాగ్రబుద్ధి కెంతయు మె
చ్చఁదగును. గరళకంఠుండే సమర్థుండు. అతఁడే సంతోష
దాయకుఁడు. అమ్మహారణశూరు నెదుర్కొని అగ్గలంబగు
మొగ్గరంబొనర్చి మదీప్సితంబు నీడేర్చుకొందునుగాక.

కుం—దేవర యిష్టమెట్లో అట్లే కావింపుము.

బాణా—ఓరీ ఎవఁడురా?

రక్తదంతుఁడు—[ప్రవేశము.] తండ్రి! ఏమి సెలవు?

బాణా—ఓరీ సేవకా! శత్రునిర్భిన్నతములైన సకలాస్త్రశస్త్రం
బులఁ గొనిరమ్ము; పొమ్ము.

రక్త—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించి- మరలఁబ్రవేశించి.)
రాక్షసేశ్వరా! భవద్బాణజాలంబు లివే స్వీకరింపుఁడు. (బాణము
లిచ్చును.)

బాణా—(బాణములు గైకొని) ఓయి కుంభాండుఁడా! మనము
గుడము రమ్ము.

కుం—రాజా! మహాప్రసాదము. (అందరు నిష్క్రమింతురు.)

(ద్వారమందు శంకరుఁడు ప్రవేశించి తనలో)

ఆహా! యేమి యీచిత్రము. నిఖిలభూతప్రేత పిశాచశాకినీఢా
కినీపరివారపరివృతుఁడగు నీశంకరుఁడు శత్రుభీకరసంగ్రామ
దోర్వీర్యవంతుఁడగు నీశంకరుఁడు- సకలచరాచర జీవచయ
లయకర్తయగు నీశంకరుఁడు- సర్వజనామోదకరుఁడగుచు స్వే
చ్ఛానుసార విహారుఁడగుచు నీశంకరుఁ డొక్క-సామాన్యునిభం
గి సత్యవాక్పాశబద్ధుఁడగుచు ద్వారరక్షకునివిధంబున నుండవల
సివచ్చెనుగదా. హా! దుర్భరము; దుర్భరము. (ముందుకుజూచి)
అదిగో మద్భక్తుండేదియో మహాత్కార్యముఁదలపెట్టి నాసన్ని

ధానంబునకు రానోపు. కానిమ్ము; ఈతని యాలోచన గుర్తె
ఱింగెదగాక.

బాణా—[ప్రవేశము.] చంద్రశేఖరా! నన్ను భవత్కృపారససాంద్రుని గాఁ జేసి చింతాసంకుల సాగరంబున ముంపక దఱికిఁ దీసి రక్షింపుము,

శంక—(తనలో) ఈతఁ డేదియో మరల కృత్రిమవాంఛితంబుఁ గోరనోపు. (ప్రకాశముగా) వత్సా! నాయం దీదాపరిక మేల? సత్వరంబుగాఁ జెప్పుము.

బాణా—దేవా! అవధరింపుఁడు.

శా. వేళాకోళపుమాటగాదు వినుముర్వీమండలిన్నేనుదో
ర్లీలాలోలతబంధలబ్ధిగనిహా । ఖేఁ నిన్ను సంగ్రామమన్
కేళిఁ జేకొనఁగోరి నేనిటకు న । క్షీణప్రభన్ వచ్చితిన్
ఆలస్యంబొనరింపఁగా వలదు దే । వాధ్యక్షరక్షింపవే.

మహాదేవా! సంరంభసంగ్రామవినోదంబును హెచ్చరికసేయుచుండు నట్టి క్రీడావలంబనపాండిత్యంబు మీయెడఁ దప్ప తదితరులకు అంతటి సాహసంబు శూన్యమటంచు నెంచి తావకసన్నిధానంబున మొఱఁబెట్టుకొనవచ్చితి నోమహేశ! నాయందనుగ్రహించి యుద్ధభిక్ష నొసంగి నన్నుద్ధరింపుమో మహాత్మా!

శంక—నాయనా! బాణాసుర ? యిది యేమిభ్రాంతి, పరిజనులు విన్న పరిహసింపరా? నీకు సేవ్యమానుఁడ నగు నాతోఁ గయ్యంబున కియ్యకొనిన నీ నిర్మలయశఃప్రకాశలతావల్లరులు నశింపవా? ఇంతేకాక.

తే. గీ. తగవుపాగి రెక్కకొండను । దాకినట్లు
నీవు భక్తుండవౌచును । నెగడియుండి

యురుబాహోద్రేకవీరు శం । కరుని నన్ను
మాఱ్కొనంగను జూచుట । మంచిదగునె.

బాణా—శంకరా! మహాదేవా! నీపజ్జఁ జేరి కరుణింపమొరలిడుచుండ నన్నిట్కరణి నిరసించిన ధర్మమగునా? అయ్యో! నీవేయిట్లు బల్కిన నాభుజాభిరమ్యవిభవం బెఱుంగునంతటి సమస్థలీ ధరావలయంబునఁ గలరా?

తే. గీ. కుటిలమేమియు లేకున్న । గురుప్రతోడ
గుట్టులాడంగ నేనని । పెట్టితెల్లు
పలుకు మండెదెహరీతిని । తెలియవాఁక
యురగభూషణ! నాయందు । గరుణనుంచి
దురమొనర్పంగ రాగదే । దోషరహిత.

వేయేల మద్బాహుసహస్రంబు లత్యంతప్రమోదంబున రణంబుసేయ సిద్ధపడుచున్నయవి.

శంక—దైత్యకులసార్వభౌమా! యిదేటిబుద్ధి.

శా. పాపంబంచు నెఱుంగకీవిపుడు గ । ర్వాంధుండవై నేడనిన్
గోపాటోపము చేతనన్నుఁ గవయన్ । ఘూర్ణిల్లవాయుస్థలున్
రూపుల్మాయవె ముజ్జగంబులిపుడే । బుష్యాదులున్ కిన్నరుల్
ప్రాపోన్నిద్రిత దేవతాచయము మ । ర్త్యశ్రేణి లోఁగుందరే.

నీభుజబలగర్వాంధకార విధ్వంసభానుండు కొంతకాలంబున కరుదేరఁగలండు. అంతదాఁక కదనాపేక్షమాని సుఖంబుగా వర్తింపుము; పొమ్ము.

బాణా—పార్వతీవల్లభా! అమ్మహాసియుని జూచుభాగ్య మెప్పుడబ్బును?

శంక—నిరథపతాకంబేనాఁడు విఱిగి ధరామండలంబునఁ బడునో అంతవఱకు నిరీక్షింపుచుండుము. అనంతర మాదివ్యపురుషుని

యాశీవిషసదృశాస్త్రఘాతంబులచే నీమనంబున కానందము గూర్చుకొందువుగాక.

బాణా—ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! నేఁబోయివచ్చెద(అని నిష్క్రమించును)

శంక—కటకటా! ఏమి యీమూర్ఖునిపట్టుదల. తాను ఏదినకార్య సాఫల్యముకై యెల్లు తలఁపడి యెదురుచూచుచున్నాఁడో! కానిమ్ము; కానున్నదికాకమానునా? నేను యెంతయనుకొన్న నేమిలాభము.

(శంకరుఁడు నిష్క్రమించును.

(ద్వారకానగరకోపరిభాగంబున చిత్రరేఖ ప్రవేశించి తనలో)

అహా! అత్యంతానందకరమై యఖిలమునిజనాహ్లాద సౌకుమార్య తేజోవిరాజమానమయమై యనన్యసామాన్య విక్రమక్రమ పరాక్రమధీరోదారసద్గుణగణ గరిష్ఠజనోపేతమై యలరుచు సిగోపాలబాలునిపురం బెంతయు వర్ణనాతీతమై యమరావతి యలకాపురుల ధృణీకరించు సుందరంబునఁ గన్పట్టు నీనగరవైభవం బేమని పొగడఁగల్గుదును.

సీ. గోపురప్రాకార । కుడ్యదీప్తంబౌచు
యలరారుచున్నదీ । యంతిపురము
రత్ననిర్మితసౌధ । రాజాంగణముచేత
నలరారుచున్నది । యంతిపురము
కుసుమఫలవ్రాత । కుజమహోన్నతినంది
అలరారుచున్నదీ । యంతిపురము.
ఘనపురందరభోగ । కెలిలావణ్యమైయొప్పి
యలరారుచున్నదీ । యంతిపురము

గీ. జూచిధన్యతఁజెందితి । సొంపుమీర
కనులకలిపునుదీరెను । కలికికోర్కి

దీర్ఘసుకృతంబు గాంచెద । దీనజనుల
బ్రోచుటే కీర్తిరయా । భూతలమున.

ఆహా! నేనెంత యదృష్టవంతురాలను. సకలజనసేవ్యమానుండగు నీ యదువంశసంభవునిపురంబు కనులారఁ జూడఁగల్గితినే. (ఆలోచనమభినయించి) ఓహో! యిది యేమి వెఱ్ఱి; గోపాలకృష్ణుని నగరవైభవంబు వీక్షింపుచు నేవచ్చినకార్యంబు నిర్వర్తింపక మందమతినయిన నేనెట్లు కృతకృత్యురాలనగుదును. (ముందునకునడచి) ఇదియే కాంబోలు అనిరుద్ధుని ప్రాసాదము. ఇందుఁ జేరి సంకల్పసిద్ధి నొందెదగాక. (నిష్క్రమించును.)

(శయ్యాగారమున అనిరుద్ధుఁడు ప్రవేశించి తనలో.)

ఆహా! నేఁడు కడువిచిత్రముగా నున్నదే! యీశయనమందిరము నాయది గానట్లున్నది. మున్నెన్నఁడు తిలకించినచందంబున స్ఫురింపకున్న దక్కటక్కటా! రమ్యమగు చిత్రఫలకనిర్మితమైన నవరత్నస్థాపిత ముకురాంతరాళకమగు నీనిలయము నాయదియేనా! కాదు; కాదు; నామందిరమైన యెడల పార్వణశరచ్చంద్రచంద్రికా విలసనహాసితవదనారవిందయగు నాయర్ధాంగలక్ష్మి యిందుఁగన్పట్టుటలేదే? అక్కా! యేమిది! ఏదిశఁ జూచినను నాహృదయచకోరలావణ్యంబు గనుపింపక యంతరంగంబున జింతాతరంగంబు లుప్పొంగుచుండెనుకదా.

మ. కలయో నిశ్చయమో మతిభ్రమమొ లే । కజ్ఞానసంబద్ధమో
తెలియఁగ జాల మదీయగేహమిది కా । దే యక్కటా! నాదుహృ
జ్జల జాతాన్వయమైన ప్రేయసిలసత్ । సౌందర్యలావణ్యకో
మలియాకారము తోఁచ దేదిశను ర । మ్యక్రీడసంధాయమై.

కటకటా! యిదేమి వైపరీత్యము. ఈగృహాంతరాళంబున కేనెట్లు వచ్చితి. (నల్దిశలుఁ జూచి) హా ప్రాణసఖీ! నీసరసలావణ్య వాక్సు

రీసుధారసోక్తుల వీనులకింపుగా నాలకింపుచు నీగాఢాలింగనంబులందుచు సకలగుణాభిరాముండగు రమాకుమారు క్రీడావినోదాబ్ధిని దేల్చుచు దేవేంద్రభోగంబులందుచున్న నన్నీగృహంబునకుం దోడి తెచ్చి యంతులేనిచింత నాకు గూర్చిన యీమురాచారపరాయణుల నామదోన్మత్తుల నెంతని నిందింతును.

[మఱియొకపత్రిక ఉషాకన్య పరివేశించి తనలో అనిరుద్ధునిం జూచుచు]

సీ. నేడుగా యానంద । నీరధినిం దేలి
 భోగంబులందెడు । పూజగంటి
నేడుగా నాకోర్కె । లీడేర్చునటువంటి
 నీకో స్వామిని చెంత । జేరనుంటి
నేడుగా ఖద్యోత । నిర్జిత దేహుని
 సరసనుండగ నెంతొ । మురిసియుంటి
నేడుగా మనసిజ । క్రీడావినోదముల్
 గనుసంతసుకృతంబు । గాంచనుంటి

గీ. భళిరసంకల్పసిద్ధనై । పరమసుఖము
 లనుభవించెడు నోముల । నందియుంటి
 నరయనను బోలు ధన్యులీ । యవనిగలరె
 జన్మమునంగను నాదెకా । జన్మమిలను.

ఈమహాభాగుండేదియో విచారించుచున్నట్లున్నది. ఈపత్రికను నిలచి యుదంతమునరసి ముందుజరుగున దాలోచించెదంగాక.

(మూలకునిలచును.(

అని—(తనలో) హా ప్రియసీరత్నమా!

చ. నిముసమునిన్ను బాసి మన । నేర్తునె యీజగమందు మన్మథా
 స్త్రముల మహోగ్రదాడికిని । తాళుదునే భవదీయవాగ్ఝరీ

విమలసుధారసోక్తులను । వీనులకింపుగ నాలకింపఁ గే
రమణిశిరోమణీ కంఠమున । హారములనిల్పుదు నీకమియాదటన్.

ఉషా—(తనలో) ఈ సౌందర్యనిధానుఁడే నాయెడ తనే విరహతాపాగ్ని యందు మునిఁగి తనపైఁ బ్రేమ యనురాగ మావరించి విచారించుచుండె నోపు. ఇట్టిసమయంబున నేనుగన్పించియున్నచో నా యందనురాగలతాతిలకం బభివృద్ధినొందకుండునా? కాని [illegible] యాలోచన నాలకించెదన గాక. (అని వినుట నభినయించును.)

అని—నారీరత్నమా? భవదపాంగవిలోకనముల నాయొడలు పరిసరింపఁజేయుచు నిరంతరంబు ననన్యచిత్తుఁడనై సకలసుఖంబులందు నీకింతటనే భవ్య[illegible] నాభాగ్యసంపదచేఁ గల్గింపవలయును. హా ప్రియసఖా! నాకింకేది దారి?

చ. జిలిబిలిపల్కులన్ సుధను । [illegible]
గలలలితావినోదగన । కల్పిత[illegible]
మలమృదుపల్లవాంగుళిఁ । మానసమోహ విభవాభిరామునై
యలుకమియు నెచ్చెలి సుఖాస్పదమౌ నను [illegible].

(ముందుకుఁ దిలకించి) అదిగో యొకనాఁటి స్త్రీ [illegible] వచ్చుచున్న దెవ్వతెయుండు? చెప్పుమా?

ఉషా—(తనలో) నేనాలసింపఁ గార్యహానియగును నింక కాలక్షేపంబు సేయక సత్వరంబుగా నీతనికడకేగి సమీపించి సుఖంబొందెదఁ గాక. (సమీపించియించుకపురుషు నేమివల్కరించు దాన. (ఆలోచించి) కాని [illegible] నాదిదండ. (పరిహాసముగా) ఓ పురుషకేసరీ! ఆఁడువారలయంత పుర పరివేశమీ యెట్టు దాటి [illegible] చేయవచ్చునా? ఇట్టి యెంగడం బొనర్చు మజ్జనకుఁడీవార్తవిన్న బ్రదుకనిచ్చునా కుమారా! స్త్రీ

లబలలు. వీ రేమి చేయుదురని యింతటి సాహసంబు సేయఁబూను కొనుట యుచితమేనా? (అని సిగ్గునటించుచు నిలువబడి యుండును.)

అని—(తనలో) ఔరా! యీ నారీమణిచాతుర్య మేమని లెక్కింతును. భావార్థదాయకముగా నింతకుముందు వక్కాణించిన పలుకులందెల్ల యర్థము స్ఫురించుచున్నయది. "మజ్జనకుడీ వార్తవిన్నఁ బ్రదుకనిచ్చునాకుమారా!" అని సంబోధనలందు నొకటి సజీవునిగా నుండనిచ్చుననియు, "నాకుమారా" యన్న నాకు మన్మథునివంటివాడవని యీమె యూహకు తాత్పర్య మగుచున్నయది. సుందరీలలామ నాయం దనురాగస్ఫూర్తిజనించి నన్నిటకు రప్పించిన మహేంద్రజాలన దంబున దోంచుచున్నయది. ఓ ధైర్యమా! నీవు నన్ను వదలకుము. ఓమానస రాజీవమా! విషయాసక్తిగొంది యితరాలోచనల పాలు గాకుము.

చ. స్తనగిరి మూర్ధమెదనరి ၊ చానశశీరవనంబునందు నిం
పునజరియించు మానుసను ၊ భూరిబలాఢ్యుఁడు దొంగవాఁడు నా
వున నిటమీద నీవటకు ၊ బోయిన దప్పకనీను గట్టి నిం
కను ననుమానమేల సుము ၊ బానరిత మానసపాంథరత్నమా.

ఇట్టి సంకటారణ్యంబున బ్రవేశించితివేని;

మ. అనురాగంబను నగ్నిహోత్రమును మ౹ న్మథాగ్నిచే యింధనా
ళినిగాజేసి శిరీషపుష్ప శరవ౹ హ్నిజ్వాలాజాలమ్ము నీ
సినవీనంబగు యజ్ఞవాటికను వే౹ చేయు స్మరుండన్న హా
తననూనపరిథ చేతఁ బ్రోల్చునటచే ౹ తః పాంథుడా! పోకుమా.

ఇప్పటికి సుందరీమణి కేమని ప్రత్యుత్తరం బొసంగుదును. (ప్రకాశముగా) నన్నీ యంతఃపురప్రవేశ మొనరించిన యీపుణ్యాస్వ

రూపుల నేనెఱుఁగఁజాల. నీవాడినపల్కులచే నాతనువుగాజీయులు పఱుచవలదమ్మా-

ఉషా (తొందరచే) అమ్మా! యిదేమిపాపము. నవలావణ్యసంపన్ను లగు యువతీమణులుభవనాంతరాళంబున నిన్నరాత్రింబున బ్రవేశించి సకలగుణగణాలంకృతయగు విశాలాక్షియగు తామిట్లు అమ్మాయని పిలువందగునా?

అని—(తనలో) సింహారీ! ఈమె మనస్సు యిప్పటికిఁ దెల్లమగుచున్న యదే? కానిమ్ము; (ప్రకాశముగా) సరి. సరి. ఇట్లు అమ్మా యని పిలచుటయుఁ దప్పిదమేనా? ఏమనిపిలువవలయును?

ఉషా—ఏమనియా? మనోహారియనియు ప్రేయసియనియు బిలచిన బాపములభించునా? మనోహరా! నీసుందరవదనారవింద సందర్శన మహానందభాగ్యశాలి నెన్నఁడు లభించునాయని యెదురుఁజూచుచు నీదివ్యమంగళవిగ్రహ సమావేశము నాకబ్బునో లేదోయని నిరంతరంబు హరిహారాదులస్మరించుచున్న నన్ను నీయవ్యాజకృపావిలోకన ప్రసారంబుల నాయందుబఱపి నీమృదుమధురవచనరచనత్వంబున ముదంబుగూర్చుచు నీగాఢాలింగన పరిరంభణం బొనరించుచు మదనసామ్రాజ్యధౌరేయునిగానైన నన్నేకఛత్రముగా బరిపాలింపుమో మహాత్మా!

మ. విమలప్రజ్ఞ నుతీమణీవినుము ఉ । ర్వన్నాదు సౌందర్య దే
హము నాయానముగా నయాచితముగా । హర్షప్రపూతంబుగా
దమితాత్రా ఇడగాదలంచితిని నీ । కై నేను బాగేల నీ
రిమణీ జేకొనధర్మమౌనుగద ప్రీ । పాశించి నీకర్త్రైకా.

అని—తరుణీ! యిదేటిమాట. సాటివారలువిన్న నగుబాటుకాదా?

గీ. పితృహోతృనిసాక్షిగా । నెలఁదియొకతె
నాదుకరమునుబట్టెను । మోదమలర

నట్టి భార్యనుబాసి నే । నన్యకాంత
హస్తమేరీతిబట్టెద । నబలమరల.

అబలా! యీలీల జాలిపడ్డ జాలిమాలి నన్నీలీలగోసితెచ్చిన నీహృదయ సంతోషలతాసమూహంబు నాయుదంత మరసినపిమ్మట నెట్లు భిన్నాభిన్నమై నీవెంత చింతిలుతువోకదా యనిమన్మనంబునం బరితపించుచున్నాడను.

ఉషా—ప్రాణేశా! ఇదేమియాగడము. ఇట్టివిపరీత మెంతైన నుందు నా? నీ సౌకుమారలావణ్యాదుల కచ్చెరునందుచు నీముగ్ధ ముఖంబులోకినక్క యెదిరిచూచుచు, నీకరగ్రహణప్రాప్తిం జెంద వేచియున్న యువతీజనుల నవమానించుట ధర్మమగునా మనోహరా?

గీ. ప్రజ్వలించెడు నగ్నిలో । బడినశలభ
మట్టులను నీవిదైనమో । హాగ్నియందు
బడితపించెడు నన్ను నీ । పరమకృపను
బట్టి రక్షింపఁజాలవే । పురుషసింహ.

నాయకా! శైశవంబాది యేరాజన్యకులాలంకారులయందును లగ్నముగాని నామానసంబు భవత్కటాక్షశరప్రాప్తి నొందియున్న యీదీనురాలిని రక్షింపను సమర్థుండవు కావా మహాశయా! నాడు స్వప్నమందు నీవు గన్పడినదాది త్రికరణశుద్ధిగా, నీచరణసాక్షిగా నిన్నే నమ్మియున్నదానిని విడిచిపుచ్చ భావ్యమగునా నాథా! ఎట్టి శాత్రవులైన శరణుగోర సంరక్షించు క్షత్రియధర్మమేకదా, ధర్మమూర్తీ! యట్టిధర్మంబుల బరిత్యజించి యబలను ఆడుదాని నిట్లు బాధించుట శ్రేయస్కరమా. నాసర్వస్వము నీపాలు గావింపనెంచితిని. నన్ను రక్షింపుము. రక్షింపుము. (అని సమీపించుచు) దేవా!

మిగుల మృదుమధురస్వనం బామూల వినుపించుచున్న యదటు జూడుము.

ఉ. లేతయిగుళ్ళు చక్కఁగ ఫలించిన హస్తఫలాళి మెక్కి సం
ప్రీతినిఁ గోకిలద్వయము । వేడ్క నమోఘము సుస్వరంబులన్
ఈతరిఁ గూఁ కుహూయనుచు । నెంతయు పల్కుచునున్న విమ్మెడన్
శీతలమందమారుతము । జెల్వుగ గ్రోలెను ప్రాణమోప్రియా.

(అని భుజమునిముఱుచు నిలచియుండును.)

అని—(తనలో) అబ్బా! ఏమి దీనిసాహసము. ఏమి యీయాగడము. నామాటల మఱపించుచు తనమనోభీష్టంబుఁ దీర్చుకొన నెంత వింతమాయలు పన్నుచు నాస్వాంతంబు నాకర్షింపుచున్నదే. ఔరా స్త్రీలసాహసమెట్లుంగ నాహరిహరామరేంద్రాదులకైన నలవికాదుగదా. (ఆలోచించి) కటకటా! ఏమిది. మేఘమధురస్వానమున నాహృదయాంతరాళంబు కలతఁ బొందుచు, నాధైర్యసాహసంబు లడుగంటుచు నీమగువకరస్పర్శానశిష్టంబున మోహాలత యల్లిబిల్లిగ నల్లుకొనుచున్నయదేమిచిత్రము!

గీ. అరయఁ గోమలియనెడి దివ్యాగ్ని చెంత
పురుషుఁడను నాజ్యఘటమును । యిరవుగాను
నిలిపియుండిన కరఁగక । నిముసమైన
పూర్వమున్నట్లులుండునె । భూతలమున.

అయిన నిట్లు తెలిసియూఁచెదగాక. (ప్రకాశముగా)

గీ. మరులు గొనవట్టివానిపైఁ । దయఁజేసినవు
ప్రేమనొంది వరించిన । కీర్తినెంచ
సంధునకు దర్పణంబిడి । నట్లు మఱియు
పుంస్త్వహీనునకేమి యీ । పొసఁగు వంథ.

కోమలీ ! యింకనైన నాభావమెఱింగి నన్ను నాసదనంబునకు జేర్చి నీకు దగినవరునిఁగూడి సుఖింపుము పొమ్ము. (అని ముందుకు నడచును.)

ఉషా—వన్నె కాడా! నీవిటుపల్కినఁ జిన్నతనముగాదా? నలుగురు వినఁ బరిహాసింపకుందురా? మహాభాగా! నీచరణకిసలయంబుల నొక్కసారి నిమురఁజేయనిమ్ము. (అని పాదములబట్టుకొని) మనోహరా ! విమలకమలకల్హారకైరవనీలోత్పలాది గంధబంధురమగు కాసారంబున మదకరీంద్రంబు ప్రవేశించి తత్కోమలసౌందర్య నాళీకనాళంబులఁ ద్రుంచువిధంబున నాహృదయలతానికుంజపుంజంబును నీదివ్యరూపలావణ్యాలవిత్రంబు పంచబంగాళంబు భాతిఁగోయుచుండ నీచరణపరాగ మింతయునే మఱియందుబఱపి రక్షింపసమర్థుండవు కావా! మహాశయా!

అని—(తనలో) ఆహా! ఏమి యీ మనోనిశ్చలబుద్ధి. నలదనిపలుమారు దెలిపినను నాసంస్పర్శకై యెట్లు పరితపించుచున్నయదో! (ఆలోచించి) ఇంక నీవిరహతాప మాపఁజాలను. నవరూపవసలావణ్యవిలాసవంతురాలగు నీచెలియనుగూడి సరససల్లాపక్రీడావినోదంబులచే మాగుని రూపుమాపెదగాక. (ప్రకాశముగా) భీతహరిణేక్షణా! నీవెంత సాహసురాలవే! నిన్ను వరించినపురుషసింహుని అనుకూలపఱచుకొనిన నీయనుపమానశక్తి నేమని వర్ణింతును. (శిరము నిమురుచు) శాతోదరీ! నీయభీప్సితంబు నెఱవేర్చెదరమ్ము.

ఉషా—హాహా! ధన్యోస్మి. ధన్యోస్మి. నేనిప్పటికిగదాఁ కృతార్థురాలనైతి. మహాశయా!

చ. సరసవచోనిగుంభనల । సారమదెంతయుఁ గర్ణపేయమై
వరలఁగ మన్మథాస్త్రముల । బాధనుఁజిక్కి కృశించునన్నునీ

కరుణాతరాబ్ధిలో మునిచి । కాంక్షనుదీర్చి సుఖింపుమీాలతాం
తరమున హాయిగా కుసుమ । తల్పముఁ గూర్చి నిరంతరంబిటన్.

అని—నిజము; నిజ మీాయింద్రోపల వేదికాభ్యంతరమున నివసించి సుఖింతము రమ్ము.

ఉషా—చిత్తము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

ద్వితీయాంకము సమాప్తము.

ఉషాపరిణయము

అను

అనిరుద్ధవిలాసము.

తృతీయాంకము.

[శయ్యాగారమున రుక్మలోచన ప్రవేశించి]

రుక్మ—(తనలో) హా నాథా! భవద్వియోగదుఃఖాబ్ధిని మగ్నఁగాఁ జేసి నన్నీవిధంబునఁ గష్టపరంపరలపాలు గావింపఁదగునా మహాశయా? నీయుత్కృష్టశరీరం బు నేమి సేయఁదలంచితివి. అయ్యో! యీపరితాపబాధ భరింపఁజాల, భరింపఁజాల.

ఉ. కంటికి ఱెప్పవోలె నను । గన్గొను మీరిటు లాగ్రహించి నా
గ్గంటిని ముద్దరాల నబలన్ విడనాడ సజీవనై ధరన్
ఉంట యసహ్యమౌను గద । నోసుకుమారశరీర! నేను నీ
జంటను బాసినే బ్రదుక । జాలుదునే యిఁక మీరటన్ బ్రియా!

అయ్యో! మనవివాహసమయంబున సకలవేదాంతసారమెఱింగిన భూసురులెల్లరు మిగుల ననుకూలదాంపత్యమబ్బునట్లు మంత్రపూతనాశీస్సు లొసగ్గిరే. అయ్యో అవియెల్లను రిత్తయాయెనే. హా! బాధ ననుభవింపఁజాల ననుభవింపఁజాల. (అని మూర్ఛిల్లును.)

[ప్రవేశము:—కమల.]

కమల—(తనలో) అక్కటా! యీమె దరహసితవదనారవింద మింత వన్నెఁదక్కియుండ గతం బేమి చెపుమా!

గీ. చంద్రకిరణప్రచార సంస్పర్శచేత
వాడుచున్నసుకీలిని । నన్నెతగ్గి
మూర్ఛఁబోవలమున్న నీ । పుష్పశోభి
వగవకారణమేదియొ । పలుకునాకు.

అయిననించుక శైత్యోపచారంబులొనర్చి యనంతర మీయమ్మయు దంతమరసెదగాక. (అట్లుచేసి) (ప్రకాశముగా) అమ్మా రాజపుత్రీ ! లెమ్ము; నీపరితాపమేదియో యెఱింగించుము.

రుక్మ—ఉస్సురక్కా ! (అని లేచి) హా ప్రేయసీ ! ఇంక నీజీవచ్ఛవంబుతో నేమిప్రయోజనమున్నదని పిలుచుచుంటివి.

క—అదేమిటమ్మా ! అట్లనుచుంటివి. నీపరితాపకారణ మరయు నీతరుణీమణితోఁ బలుకుట యనుచితముగునా యేమి ?

రుక్మ—నాకీమణీ ! నాపరితాప మేనువి న్నెల్పుదును. నాహృదయేశ్వరుం డేదినంబునందే మీరుగునంతరాళంబులం దేమన్మహారణ్యాటవులకేగెనో యేక్రూరాత్ములచేఁ బట్టువడెనోకాని నా యంతరంగంబునం దంతులేని చింత యుదయించుచున్నది. నీవెఱుఁగవా అక్కా !

క—ముగ్ధాంగీ ! బాలారుణోదయ సాంద్రకిరణంబులు కళాహీనమైకోమలశరీరంబు కృశింపఁ జేసిన దానికి వగవనేల ?

రుక్మ—నెచ్చెలీ ! వగవక చేయునదేమున్నది.

క—అయ్యో వెఱ్ఱితల్లీ ! నీనాథుని కీనాఁటనెఱుంగఁజాలిన నతండా సేతుహిమాచల పర్వతప్రాంతారణ్యముల యందుగాని లేక పదునాల్గులోకంబులం దెచ్చట నున్నను దెచ్చునట్లు నీపినతాతపరాక్రమంబు తెలియఁగవా ? గారమ్మా. (అని చెయ్యి పట్టుకొనును.)

రుక్మ—సఖీ ! అట్లేచేయుదము పద. (ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

[ఉద్యానవనమున అనిరుద్ధుఁడు, ఉషాకన్య ప్రవేశింతురు.]

అని—కోమలీ! ఈప్రక్క నించుక వీక్షింపుము.

శా. భూరిప్రీతినిఁ గూడు నా మధుకరీ। పుంజంబు నల్వంకలన్
జేరన్ బోయి శిరీషపద్మరసమున్। జెన్నారఁగాఁ గ్రోలిఝం
కారధ్వానమొనర్చుచున్ మిగులవే। డ్కల్ గొల్పుచున్నట్టి యీ
దారిన్ యేగిన సంతసబొదవు నే। త్రద్వంద్వ మింపారఁగన్.

కలికీ! విలసితపుష్ప లతాకుంజ మంజరులచే నలరారు నీవనం బెంత రమణీయంబుగా నున్నదో చూడుమా.

మ. పనసామ్రాది రసాలచూత ఘనరం। భాభూరుహాన్వీత నూ
తనపుష్పాంకుర ఖాదులౌ శుకపిక। ధ్వాన ప్రపూతంబుతో
డను వర్తింపఁగ బర్హిబర్హములన। వ్యాప్తిఁ దీపింప ఖే
లనమెంతో యొనరించు నాదిశను బా। లా చూడు మన్యోన్యతన్.

ఉషా—నాథా! దేవరవారి మృదుమధురవచోనిగుంభన లెంతయు వర్ణనాతీతముగా నున్న వాఁడి కించుక పరీక్షింపుఁడు. (కేలఁ జూపుచు)

ఉ. కమ్మని పుష్పతావులదె। గ్రాలుచునున్నవి నాల్గుదిక్కులన్
ఝుమ్మని భృంగసంతతులు। జొబ్బిలుచున్నవి తద్రసంబు నే
యిమ్మగఁ గ్రోలహాయిగను। నీ మొదఁ జేరియున్న మనారిసే
త్రిమ్ములకాంక్షఁ గూర్చు సుక। రంబగు నీవని మెచ్చవచ్చుఁగా.

ప్రియా! చిలుకముక్కులచే నక్కఁగా నొక్కఁబడి కైపులీను చున్న దాడిమీఫలవిరాజితంబై; మదనుఁడు దనపమనుశరంబులకుఁ బమను గూర్చు కదళీతరువులనుండు లేతయాకులును, సాలరసాలతక్కోల జాజిపున్నాగ కురవక కురంటక పారిభద్రాది భూరుహంబులచేఁ జూచువారిహృదయాకర్షిత యంత్రశోభితంబై యీయుద్యానసీమ యెంతయు సంతోషాస్పదమై యలరారుచున్న యదికదా మహా

భాగా! ఆప్రకృతి వసంతసుహృత్తిలకంబు సహాయమొసర్ప నా ప్రకృతిపురుషుం డెంతవిచిత్రముగా నవీనఫలంబుల నిర్మించుచున్నాఁడో చూడుఁడు.

అని—కళ్యాణీ! ప్రకృతిసౌందర్యమే సౌందర్యము. ప్రకృతిచిత్రకారుఁడు తన యపారశక్తినెల్లయు గన్నులపండువుగాఁ జేయుచుండు నటుచూసుమా!

సీ. ఒకవంకఁగోకిల । ప్రకరముల్ మిటిమిటార
శృంగారలీలలఁ । జెలఁగుచుండె
ఒకకేళిఁ జిల్కలు । ఒయ్యారమునఁబ్రీతి
విలసిలుపల్కులు । పలుకుచుండె
ఒకప్రకృతవృక్షముల్ । ఒప్పుగాదీర్చియుఁ
బాహుల తాపంబు । బాపుచుండె
ఒకనాయకలహంస । నికరంబులనువొంద
నృత్యవిలాసముల్ । నెఱపుచుండె

తే. గీ. కుసుమభూషిత భూజముల్ । గోమరుమిగుల
సంతసంబును గూర్చువ । సంతసమయ
వృక్షవాటికఁజూడుమో । విమ్రమోష్ఠి
దినివర్ణింపఁదరమానె । జనిజాలకును.

ఉషా—మనోహరా! యోసె వసంతామణీయక మూమహేంద్రనలకూబరాది మహనీయుల పుష్పవనంబుల నిష్ఫలంబుగాఁ జేయఁజాలును. మనమీ పొన్న గున్నయొద్ద నొక్కింత కాలము విశ్రమింతము రండు.

అని—చెలీ! నిజము; నిజమట్లు చేయుదమురమ్ము. (ఇరువురు ముందుకు నడతురు.)

(తెరలో)

ఉ. ఎవ్వఁడవోరి క్రూర! మది । రేక్షణ నొంటిగ సంచరించు నీ
పుష్పవనంబుఁ జేరి కడు । మూర్ఖుఁడ వై కనుమిన్నుఁ గానకే
క్రొవ్వున నామపుత్త్రికను । గూడఁగ నెంచెదు దుర్మదాంధ నీ
కెవ్వరు అడ్డువచ్చెదరొ । యేనిటఁ జూచెద నేడు బాలిశా.

ఉషా—(అనిరుద్ధునిఁ గౌఁగిలించుకొని, భయమున) నాథా! అదిగో; దండతాడితభుజంగంబు భంగి మండిపడుచు గదాదండము గిర గిర ద్రిప్పుచు మత్తవేదండంబురీతి నఖండగాఢాహంకారాక్రాంతుం డగు మజ్జనకుం డిదే మిమ్ముఁ బట్టికొనఁగాఁ బోలు వచ్చుచున్నాఁడు. ఈతని పేరు విన్నమాత్రంబున సకలయక్షరాక్షసదేవాధీశ్వరులకే గర్భనిర్భేదకమగును గదా! దేవా! యింక మన మేయుపాయంబునఁ బ్రాణంబులఁ గాపాడుకొందము. మహేశ్వరా! నా దేహము గడగడ వణంకుచు నోటమాటరాక నుడి తడబడుచున్నయది. అబ్బా! నా కనులు మిఱుమిట్లు గొల్పుచు కుమ్మరిసారెవలె గిరగిర కాలచక్రము తిఱుగుచు నాయంతరంగంబున భయతరంగంబు లుప్పొంగుచున్నయవి. హా! దుర్భరము.

అని—(వీపున చేయి వైచి) భీరురాలా! వలదు; భయపడవలదు. నిశాటచరీపంక్తిచమూచయారణ్యవీతిహోత్రుండనైన నొప్పు యదుకిశోరసింహుండనై, సంక్రందనాద్యనేకదేవతానికరంబులకు జేయుండనై, క్రూరోరగదంష్ట్రాభీలవిషానలకీలికాసమూహంబులఁ జాలు దివ్యాస్త్రపారీణుండనై యలరు నీయనిరుద్ధకుమారుండు నీయండనుండ భీతిఁ జెందనేల? సామదానభేదదండోపాయంబులం దేయుపాయంబుచే నైన నాతఁడు చిక్కఁబడకుండునా?

ఉషా— ప్రియా! దురాత్మునికాధర్మరహస్యంబులు తెలిపిన సార్థకమే మున్నది. భుజగర్వాంధుండగు నాతని సంగ్రామరంగంబున జయించు నుపాయంబరసి నన్ను రక్షింపుఁడిదిగో ప్రళయాంతకునిభాతి నిటే వచ్చుచున్నాడు. ప్రాణవల్లభా! నేనతనిఁజేరి సవినయంబునఁ బ్రార్థించిచూచెద. మీరిందేయుండుఁడు.

అని— అబలా! నీవాలీల జరిపిన నతండాగ్రహింపక అనుగ్రహించునా?

ఉషా— పదములపైఁబడి వేఁడుచున్న నాఁడుదానిగోడాలకింపక దూఁకునా?

అని— మంచిది. (ఉషాకన్యముందుకు నడచును.)

[బాణాసురుఁడు భటులు ప్రవేశము. పైపద్యము జదువుచు]

ఉ. ఎవ్వఁడవాఁడు క్రూరమది? రేక్షణాలోఁటిగ సంచరించుచున్.

ఉషా— జనకా! రక్షింపుము. రక్షింపుము. (అని కాళ్ళపైఁబడును.)

బాణా— ఛీ! కులటా! పాపీ! పో! పొమ్ము. పొమ్ము. (అని తన్నును.)

ఉషా— తండ్రీ! శైశవంబాదినన్నల్లారుముద్దుగఁ బెంచి పెద్దగా నొనర్చి నాముద్దుముచ్చటలచే ప్రొద్దులుపుచ్చుకొను నీవేనాఁడు నిగ్రహించి కాలఁదన్న నాగోల నాలకించువారెవ్వరు. నాయనా! మానంబారవదించిన పురుషసింహానియుండింత కనికరము లేక శ్రీమలపాలుగావింప ధర్మమగునా? జనకా! నన్ను గాపాడవా! దేవా! దైత్యకులసార్వభౌమా?

బాణా— ఓసీ! పాంసురాలా! నీడీనాలాంప. బు లిరాజవల్లభుని పేనులకు ముల్కులవలెఁ దోఁచుచున్నయవి. ఛీ! ఛీ! కులటా! మనీయవంశార్ణవంబున బడబానలంబుచందంబున జన్మించిన నీముఖంబిఁకఁ జూడఁజాలఁ జూడఁజాల. (అని త్రోసిపుచ్చి- అనిరుద్ధుని సమీపించి) ఓరీ! దురాచారపరాయణా! కులపి

హీన! రా; రమ్ము; నీకండలఁ జెండి భూతమ్ముల కాతిథ్యం బొనర్చెదగాక. (అని పట్టుకొనయత్నించును.)

అని—ఓరీ! రాక్షసాధమా! వృథావాక్ప్రయాసపడు నీనాలుక వేయిచీలికలు గావించిన నఘంబు లభింపదు. నీవు మద గర్వాంధుండవై యొడలెఱుంగక మిడిసిపడఁదొడంగెదవా?

ఉ. దంచెదఁబిండిపిండిగను । తథ్యముగాఁ నిను ప్రేతచెంతకుఁ
బంపెద నీదుసైన్యమును । భండనమందున గూల్చి నిన్ను గ్రీ
క్కించెద రక్తధారలను । కీర్తినిఁగాంచి యనంతరంబు పో
షించెద నీతినూజనతి । చెల్వనఁ గైకొని చూడు; హీనుఁడా.

బాణా—ఓరీ పోటరీ! భీభత్సంబగు రణప్రదేశంబున మత్క్రూర శిలీముఖంబుల కెరయగుదువుగాక. రా; రమ్ము;

అని—నా నిశితకరవాలంబున నీశిరము నూడఁదీయుదును. ఇది ముమ్మాటికి నమ్ముకొనుము. మనమా సమప్రదేశంబున కేగుదము రమ్ము—(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

ఉషా—(తనలో) కటకటా! యింకనా కేదిదిక్కు. నాహృదయేశ్వరుం డాదానవేశ్వరుని దాడికెట్లోర్చును. (ముందుకుజూచి) అదిగో తెల్లగుంపునఁ బ్రవేశించుసింగంబుభంగి భగ్గుభగ్గున మండుచు నాప్రియుండు శత్రుపక్షపాతుల నట్టిరికట్టుచున్నాఁడో- అప్పురా! ఎంతలో నెంతలాఘవంబున మజ్జనకుండు కోపంబున శరీరంబు కంపింప గిరగిరదిఱుగుచు నిందుకొని వజ్రాయుధంబుపోల్కి నొప్పియున్న నాగాస్త్రంబుఁ బ్రయోగించి నాఁడే! (నలుదిశలు పరికించి) అబ్బా! మోసము; మోసము. నాప్రాణేశ్వరుం డాకూ్రరనాగాచబద్ధుండగుచు నేదియో బల్కుచున్నట్లున్నయది ఆలకించెద. (వినుటనభినయించును)

చం. సతి పతిఁ బొందఁగోరి మన । సారవరించినవానినైన స
మ్మతి నిసుమంతలేక బహు । మానుడనై కనుమిన్నుఁగానకే
వెతలనుఁ గూర్పఁగాఁ దగునె । నీరజనాభికి ధర్మమౌనకో
గతజలసేతుబంధనము । కైవడి యొప్పదె దానవేశ్వరా.

హా! దైవమా! నేనేమిసేయుదును. నాహృదయవల్లభుని బంధించి రయంబునఁ జనుచున్న నాతండ్రి యవివేకమేమని లెక్కింతును. (ఆలోచించి) నేనిచ్చట నెంతసేపోయిన నేమిలాభమున్నది. సదనంబున కరిగి యదయుండగు నాజనకుని మరలఁ ద్రిప్పఁజూచెద.

(ఉషాకన్య నిష్క్రమించును.)

[ద్వారకానగరము సభాంతరమున బలరాముఁడు, కృష్ణుఁడు, సాత్యకి, ప్రద్యుమ్నుఁడు విచారమునఁ బ్రవేశింతురు.]

ప్రద్యు—తండ్రులారా! పుత్రవియోగశోకసాగర కల్లోలకోలాహలితుండనగు నావీనులకు మీ రనుపల్కులెంతయుఁ గఠినశూలంబులవలె నాటుచున్నయవి. ఆకుమారశేఖరుని, అనవమోహనాంగుని; నాముద్దులయ్యను; నాహృదయాహ్లాదకరుని నెడఁబాసి సజీవుండనై యుండుటకన్న మృతినందుటయే సమంజసముగా నున్నది.

బల—వత్సా! యిదేమిటోయి. ధీరశిఖామణివై యిట్లు విలపించుట భావ్యమగునా? ఆకుమారసింహుఁ డేదురాత్ములచే జిక్కెనను నిమేషకాలంబున జయించు భుజబలవిశాలురమగు మేముండ నీవేల బేలవలె గోలసేయుచు జాలిఁబూనెదవు?

కృష్ణ—తనయా! విచారింపకుము. ఈత్రిజగంబులందెందున్నను శత్రునిర్భిన్నతమాంబులగు నీవీరశరశరాసనంబులచే శాత్రవసమూహంబును దృటిలోపలఁ జంపి నీకుమారు నప్పగించెదము.

సాత్యకి—సోదరులార ! సరస్వతీవీణారవసన్నిభంబులై శ్రోత్రానందకరంబుగా నలరు నీ నిస్వనం బెచ్చటిదై యుండును ?

బల—(పైకిఁజూచి.) కృష్ణా! దేవమునీంద్రుఁడగు నారదభగవానుండు గాంభోలు వచ్చుచున్నట్లు తోఁచుచున్నయది.

కృష్ణ—భాతృవత్సలా! అమ్మహనీయుని సందర్శనంబున మనమనస్తాపంబులుపశమించునుగాత. మన మాబ్రహ్మకుంజరుని సవినయంబుగా నెదురుకొని వత్తము రండు.

బల—సాత్య:—అట్లె చేయుదము రమ్ము. (అని ముందుకు నడతురు.)

నారదుఁడు (ప్రవేశించి తనలో) నేనేఁతయు ధన్యుఁడను. ధన్యుఁడను. నేటికి దినత్రయమునుండి కడుపులింపుకొన శక్తిహీనుండనై పడరానియిడుములు పాలైతినే.

తే. గీ. కలహభోక్తనుగన్నని ◆ జలజభవుఁడు
మూఁడుపంక్తులఁ దీర్చియు ◆ ముఖమునందు
నాకు లిఖియించెనదిదాట ◆ నలవిగాదు
పోట్టనింపెడుశక్తి నా ◆ కొట్టదోటకు.

మదగర్వమున నోడలెఱుంగక మిడిసిపడుచున్న శోణపురాధిపునకు నియమనవంశసంభవులగు బలరామకృష్ణులకుఁ బోరుగలుగునట్లుచేసి నాయుదరపోషణ గావించుకొందుగాక.(ముందుకునడచును.)

బల & కృష్ణ & సాత్య—దేవమునీంద్రా! మే మొనరించు వందనశతంబు లందుకొని యీభద్రసింహాసనం బధిష్ఠింపుఁడు.

నార—మంచిది. మీమీయాసనంబుల నలంకరింపుఁడు. (కూర్చుండును.)

అందరు—చిత్తమట్లగావించెదము (కూర్చుందురు.)

తృతీయాంకము.

నార—నాయనా! హలాయుధా! నీయనుజుండు ఇంత చింతాక
లితమతియై వెలయుచున్నాఁ డేల ?

బల—ఋషికుంజరమా! మా [illegible] ?

నార—అదేమి యట్లనుచుంటివి?

కృష్ణు—నిరర్థకంబుగా మనంబు వ్యర్థపరుప చింతింపక సార్థకమే మున్నది.

నార—వత్సా! గోపాలకృష్ణా! నీవాక్యంబులలోఁగల యర్థము నాకు స్ఫురించుటలేదు.

తే. గీ. సమదచతురంగ భుజబల । శాలివగుచు
సురలకైనను గెల్వ శ । క్యంబుగలిగి
యాదిమధ్యాంతకుఁడవైన । యలఘునీకు
సాధ్యపడనట్టి కార్యమే । జగతిఁగలదె.

జగన్మోహనాకారా! నిఖిలాండకల్పితంబగు ప్రపంచలౌకిక శరీరధారకుల కగమ్యంబగు మహాత్మ్యకార్యసిద్ధిగల నీకును చింతయేనా ?

కృష్ణుఁ—బ్రహ్మమానససంజాతా! నాపినాయనమునకుఁ గారాగారము నె ఱింగించెడి నాలుక ఘృంగు.

చ. సుదతియుఁ దానుఁగూడి సుఖ । ము ప్రీతి మునింగిన నాదుపౌత్రికున్
సదములసుప్రభావ సర । సప్రతిభాయుతు నిర్విశేషము
దదయుఁ డెవండో కూర్చుచును । మదంబునదాన హరించె జుమ్మి నా
రదమునిచంద్రమా! హృదయ । రంగము ఘోషిలఁ జింతఁ గొల్పెడున్.

తే. గీ. పుత్రశోకాగ్నిచే నాదు । పుత్రికయట
సుదతిరతియును నిటబడు । చున్నవార్లు
చూచి సహింపఁ జాల నే । సురమునీంద్ర
యొక్కఁగియుండినఁ దెల్పవే । కరుణతోడ.

నార—సకలచరాచరసృష్టిస్థితిలయకర్తవగు నీకే యిట్టికార్యమాచరించినబాలిశునియుదంతంబుఁ దేటబడకుండెనా?

శా. నీమాయాపరికల్పితాఖిలధరా । నీకప్రపంచంబులో
స్వామీ! నీకు నగోచరంబొకటి లేశంబైన గన్పట్టునే
నీమాహాత్మ్యమెఱుంగగా వశులె వాణీనాథయీశానులున్
నీమాయన్ గురుతింప లేరుగద తండ్రీ! దేవకీనందనా.

వాసుదేవా! కానిమ్ము. నీవడిగినప్రశ్నకు సముత్తరంబొసంగెద నాలకింపుము.

తే. గీ. ఉరులఁజిక్కిన పక్షియే । కరణిమదిని
బరితపించుచునుండు నా । పగిదినీదు
పౌత్త్రకుండట నసురుచేఁ । బట్టువడియు
బద్ధుడై చింతలోఁ । బడెనుకృష్ణ.

సహస్రబాహు గర్వాలంకృతుండగు బాణాసురుని నగరంబున చిత్రరేఖావినూత్నమాయాకల్పితబద్ధుండైన అనిరుద్ధకుమారుఁ డింతంత యనరానిపాట్లననుభవింప వలసివచ్చెను.

శా. గాలంబందునఁగట్టు నొక్కొకలికై । గాంక్షించి మీనంబులే
లీలన్ బాధలనొందునో యటుల హాళిన్ నీదు పౌత్త్రుండుసా
బాలారత్నవినోదమోహమున దర్పంబేమియున్ లేకటన్
జాలన్ గష్టపరంపరల్ గొనెను కృష్ణా దీన సంరక్షణా.

ప్రద్యు—హా! సుకుమారశరీరా! హా! కుమారా! నీకిట్టి యాపద సంభవించెనురా తండ్రీ! (అని మూర్ఛిల్లును.)

(అందరు క్రోధమవలంబింతురు,)

బల—(బాణాసురుని తలంచి) ఓరీ రాక్షసాధమా! మదకరియూథనాథ బాహుబలాభిరాముండగు నీ బలరాముండు నీగుం

పేలఁ జెండుమనవిన్నైనఁ దలంప కెగ్గాచరించి బ్రతుక యత్నిం
చుచుంటివా! ఛీ! మూర్ఖా!

కృష్ణుఁ—(లేచి యాకసముఁజూచుచు) ఓరోరి! దురాచారా! పిశి
తాశనా! ఎంతపనిచేసితివిరా?

మ. కడుకోపస్ఫుట దంష్ట్రములు వే। గన్పట్ట వీక్షించు శై
నడి దావానల కీలికల్మిగుల గ।ర్వస్ఫూర్తిచేఁ గొంగునర్
ముడివైచెన్ దలపెట్టుకీతి గరళం। బున్ ద్రోలుచండంబుమా
యెడ ద్రోహామ్మొనరించి నీవు బ్రతుకం। గా శక్యమేదుర్మతీ!

ప్రద్యు—(లేచి- కోపమున) ఛీ! ఛీ! ద్రోహీ! అవక్రపరాక్రమ
వంతులమగు మాతోఁ గయ్యంబునకుఁ దూగిన నీశిరంబు
వేయిభిన్నంబులుగా మత్కార్ముకశరధారాహతున్ జేసి ధ
రాధరంబులనుర నిన్ను ధరావలయంబునఁ బడఁజేసెదఁ గా
చుకొమ్ము (నడచుచుండును.)

సాత్య—(ప్రద్యుమ్నునిఁబట్టికొని,) తనయా! నివఱుగున దెచ్చటకు?

ప్రద్యు—ఎక్కడికోయని యడుగ నేల? కండగర్వితుండగు శాత్రవుని
ఖండనమ్మునఁ జెండుటకు.

సాత్య—చిరంజీవీ! ఒక్క నిమీలితకాలమిందు విశ్రమించి పెదనా
యన తెల్పునట్లు చరింపక యిట్లుత్వరపడిన సార్థకమేమున్నది.

ప్రద్యు—తండ్రిలారా! జగదేకవీరుండగు కుమారసింహు నెడఁ
బాసి యొక్క త్రుటికాలమైన జీవింపఁగలనా?

బల—నాయనా! ప్రద్యుమ్నకుమార! నీవేలత్వరపడెదవు. (ప్రకాశ
ముగా) మాధవా!

ఉ. నేనును చిన్నతమ్ముఁడట। నీకు సహాయముగాగ నిల్చి ర
క్షోనివహార్ణవ ముకడు। ఘూర్ణలునట్లుగ సంగరంబులో

దానవకంఠముల్ దునిమి తాండవమాడఁగఁ జేతు నేను కృ
ష్ణా ! నలినేక్షణా ! మిగుల జాగొనరింపఁగనేల సోదరా ?
మనమింక నాలసింపక శోణపురంబునకు నేఁగు నుపాయంబునఁ జరిం
తుము లెమ్ము.
కృష్ణుఁ—అగ్రజా ! అట్లే కావించెద (ప్రకాశముగా.) దారకా !
దారకా! (అనిపిలచును)
దార—యదుకిశోరవరా ! ఏమి సెలవు ?
కృష్ణుఁ—దారకా ! శైబ్య సుగ్రీవ మేఘపుష్ప వలాహకాశ్వని
ర్మితాయ స్తరథంబును సిద్ధపఱచి యుద్ధపరికరంబుల నాయత్త
పఱచి మనసకలసైన్యంబుల బాణాసురునిపైకి దాడివెడల నా
యాజ్ఞగా తెలుపుము- నీవిఁకఁ బొమ్ము.
దార—ఆయుష్మంతుఁడా ! అట్లే కావించెద. (అని నిష్క్రమించును)
కృష్ణుఁ—భ్రాతృవత్సలా ! మనముగూడఁ బ్రయాణోన్ముఖులము అ
గుదము రండు.
బల—సాత్య- ప్రద్యు—మంచిది.
నార—దేవా ! వాసుదేవా ! ధన్యుఁడను. ధన్యుఁడను. నాకిఁక నను
జ్ఞనిమ్ము.
కృష్ణుఁ—తాపసోత్తమా ! చిత్తమట్లే చేయుఁడు.
(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

తృతీయాంకము సమాప్తము.

ఉషాపరిణయము.

అను

అనిరుద్ధవిలాసము.

చతుర్థాంకము.

[చెఱసాలయందనిరుద్ధుఁడు ప్రవేశించి తనలో]

హా! ధాతా! అనాథప్రేత! సకలగుణాభిరాముండవైన మాకుమారుండవగు నీకీదురాచారపరాయణత్వము తగునా? అయ్యో! ఇదేమి వైపరీత్యము. పరులసౌఖ్యముఁ జూచి సహింపఁజాలవా! పితామహా! నీవింత కఠినహృదయుఁడవగుటచేత నేకదా నీకింత యైశ్వర్యము. గుడి, గుండము లేనివానికి నీ కాదయారసమెట్లుఁగలుగును? కమలాసనా? నీయనన్యశక్తిసామర్థ్యమెల్ల యెంతనిరర్థకముఁ గావించఁ దొడంగితివి?

మ. నిరుపేదన్ ధనవంతుఁగా ధనికునిన్ । నిర్భాగ్యచందంబుగా
కరుణాళున్ గఠినాత్ముఁగా కఠినునిన్ । గారుణ్యధౌరేయుఁగా
బరగన్ సృష్టి యొనర్చి మానసమునన్ । బాపంబొ పుణ్యంబొ గు
ర్తెఱుఁగన్ జాలక నీచకర్ముఁడవొ । దేలాధరామండలిన్.

పరమేష్ఠీ! నీచర్య లతివిచిత్రముగా నున్నవే! హా దైవమా! నాయవస్థ మావారి కెఱింగించువారిఁకెవ్వరు. హా! ఎంతలో నాకిట్టి కష్టప్రాప్తి కలిగెను.

సీ. మేలైన చేలంబు । మేనఁ దాల్చెడు నేను
మలినవస్త్రముచేత । మెలఁగవలసె.
భర్మనిర్మితమంట । పంబున కేగు నే
చెఱసాలకున్ నేడు । చేరవలసె
కనక పుంఖితమైన । కంకణంబును వీడి
శృంఖలంబునఁ జెయ్యి । చేర్చవలసె.
పంచభక్ష్యాన్నముల్ । భక్షించు నే నిఫ్డు
జొన్న సంకటి చాల । జుఱ్ఱవలసె,
గీ. ఔరవిధి యిట్లు లోనని । యరయనైతి
కలిత ధర్మార్థముల నైనఁ । దలపనైతి
వనిత నెడబాసి ప్రాణముల్ । మనుపనైతి
లోకరక్షక! నన్నేల । నీకెఖ్యాతి.

కటకటా ! నే నేయుపాయంబున నీ కారాగారవిముక్తి బొందెదను. మదీయ ప్రేయసితోఁ గూడి యేనాడు సుఖింతును ? హా దైవమా ! యీపరితాప సముద్రతరంగంబుల నెట్లు తరింతును. తరింపకున్న నే నెట్లు జీవింతును ! కట్టా! దుర్భరము. దుర్భరము. (మూర్ఛిల్లును. తెరపడును.)

[శోణపురంబున రాజవీధియందు; రక్తదంతుఁడు, ప్రలంబుఁడు ప్రవేశింతురు]

ప్రలం — ఓరీ ! రక్తదంతా ! మనయూర నేదియో కలకలము విన వచ్చు మిగుల భయంకరార్భాటంబులచే రణభేరి మ్రోగుచున్నయ దేమికారణమో యించుక నెఱుంగఁ జేసి నన్నుఁ గృతార్థునిఁ జేయుము.

రక్త — మిత్రమా ! ప్రలంబ ! మననగరంబున ప్రభువుగారు నియమించిన పద్ధతి నెఱుంగకుంటివా ?

ప్రలం—నాయనా! అదేదియో నాకించుక నెఱుంగ జేయుము.

రక్త—నేటికి దినత్రయమునుండి జరుగుచున్న వీర విహార మెఱుంగ కుంటివా యేమి?

ప్రలం—నే నీమధ్య గ్రామమున లేకుంటచే నాకే విషయము తెలియదు.

రక్త—వయస్యా! మనసార్వభౌమునిపై హీనులగు బలరామకృష్ణులు దండెత్తివచ్చి సంగ్రామంబున డీకొన యత్నించ నాయాదవులయం దప్రతిహతంబగు పరాక్రమంబున శోభిల్లుచు ద్వారరక్షకుండగు శాంకరీవల్లభుండు వారల నెదుర్కొని సకలభూతంబుల కాహ్లాదంబుగా యుద్ధమొనర్చుచున్నాడు.

ప్రలం—ఆలాగా! అట్లైన జయం బే విధంబున వర్తించుచున్నయది?

రక్త—ఇంతవర కానీచుల హానియే యధికముగా నున్నది.

ప్రలం—వత్సా! రక్తదంతా! మనమేగి రాజకార్యధురంధరుల మగుదమా?

రక్త—అందుకు సందేహమేల? రయంబున జని శత్రుశిరంబులను ధరావలయంబునఁ బడఁ జేయుదము. రమ్ము.

ప్రలం—మంచిది; అట్లే చేయుదము పద.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

[యుద్ధరంగము—శంకరుఁడు, కృష్ణుఁడు ప్రవేశింతురు.]

శంక—యదువంశసంభవా! కండక్రొవ్వున మొండిమాటలాడుచు దండివాఁడనని మిడిసిపడెద వేల? అనవసరకలహంబునకుఁ గాలుద్రవ్వుచు నాతో కయ్యంబున కియ్యకొను నీయవివేక మెంతనికొనియాడుదును.

కృష్ణ—శంకరా! ఎంతమందబుద్ధివైతివోయి. సకలలోకాధారుండ నగు నాతో సంగరాంగణంబున విజృంభించి బవరంబొనర్ప దేవాసురులకైన నలవియగునా? ఈపిశితాశనుండు నామను

మని బాధించుటెఱుంగవా? ఇట్టిదుండగీని జోడాడక బ్రిదుక నిత్తునా ? దుష్టశిక్షణ శిష్టపరిపాలనంబు సజ్జనుల కవశ్యము ధర్మమని నీవెఱుంగకుంటివా: గరళకంఠా ! నీవేకాదు. నిఖిల దేవాసురులాదులగ్గువచ్చినను యీదనుజాధముని రక్షింపఁజాలరు. నీవేల వృథాశ్రమఁ జెందెదవు. జీవంబులతో రజతగిరిం జేరుము.

శంక—శ్రీకృష్ణా ! నీ దర్పగర్వితవాగ్విలాసంబునకు భయంపడి పంచఁజేరిన భక్తుని రక్షింపక యుపేక్షింతునా ?

కృష్ణుఁ—చంద్రశేఖరా ! వలదని పలుమారు దెలిపినను నామాటలు చులకనఁ బఱచి కలహంబునకే తలపడినచో ప్రభాకర కిరణసదృశంబుగా వెలుంగుచు భగ్గుభగ్గుమని మండుచు నగ్నికణంబులఁ గ్రక్కుచున్న నా చక్రజ్వాలా భీలకీలికల పాలౌదువుసుమీ !

శంక—ఏమేమీ ! ఆభీరకులపారావారబడబాగ్నిభారభూత ! చెప్పుకొనుటకైనలజ్జింపవేల.

సీ. అలజరాసంధుండు । దలఁపడు వేళలో
చక్రమేటికిఁ బోయె । జక్రినీకు
నరకాసురుఁడు మున్ను । దురమును సేయంగ
జక్రమేటికిఁబోయె । జక్రినీకు.
కాలయవనుఁ డుగ్ర । కయ్యంబు గావింప
జక్రమేటికి బోయెఁ । జక్రినీకు
త్రిపురాసురుని దున్మ । తీవ్రపఱచిననాఁడు
జక్రమేటికిఁ బోయె । జక్రినీకు

తే. గీ. నాడు లేనట్టిచక్రమీ । నాడునెట్లు
కల్గెనో నీకుదెల్పుమీ । కఠిన హృదయ

కృత్రిమము లేక యెవ్వని । గూల్చినావో
వ్రేలు జూపించి చెప్పుమో । బాలకృష్ణ.

యమునందనా ! నీపరీక్షా విశేషంబులఁ గట్టకట్టి వచ్చినదారింబట్టుము. లేదేని నాపాశుపతాస్త్రంబున కెరయగునుప్పుగాక (అని పాశుపతాస్త్రముఁ దాల్చును.)

కృష్ణుఁ—మహేశ్వరా ! భవద్వక్రిమాటలోన మే నెఱుంగనిదియా.

సీ. భస్మాసురుఁడు నిన్ను । భస్మంబుగాఁజేయ
దలఁచిన నాఁడునీ । తెలివిగంటి
రావణు డాడిచే । రక్షింపనను జేరి
మొఱ్ఱలుకొనుటనే । నెఱిఁగియుంటి
అర్ధనారీశ్వరుం । డనుచు లోకులుపల్క-
నీనుల కింపుగా । వినుచునుంటి
శరభరూపంబున । నరకేసరిం డాసి
నీవుచెందిన పాటు । నెఱిఁగికొంటి
తే. గీ. ననుచు మాటలనన్నిట । నాడఁజొచ్చి
నావటరసిగ్గు లేక పినాకహస్త
చాలుఁ జాలింకఁ దెలిసెని । శౌర్యమెల్ల
రజతగిరిచేరి బ్రదుకుమో । రాజమౌళి.

ఓయీ ! వృధావాక్ప్రయాసంబున నేమిలాభము ? రణకుశల చాతురీ ప్రతిభాన సంపన్నుండ వౌదువేని నారంగస్థలంబున యుద్ధమొనర్చి బలాబలంబులు గుర్తింతము రమ్ము.

శంక—కృష్ణా ! నీవనగొల్లయువతులచేత వినోదంబులగు మాటలచేఁ బోటుతనముఁ జూపువాఁడనుగాను. రా, రమ్ము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

[యుద్ధరంగమందొక ప్రక్క-రక్తదంతుఁడు. ప్రలంబుఁడు ప్రవే
శించి-అపవారితముగా-

ప్రలంబుఁడు—రక్తదంతా! ఈక్రేవ సింహంబులు సింహంబులు గజంబులు గజంబులు డీకొనుచందంబున భుజాస్ఫోటనంబుఁ గావించుచు మిగుల భయంకరంబుగా నొప్పుచుఁ గన్నులకు మిఱుమిట్లుఁగొల్పుచుఁ దమ శరసంధాననారీనినాదంబునలుదిక్కులుబిక్కటిలఁ జేసి మాంసశకలంబునకై శార్దూలంబులు మార్కొనుభాతిఁ బ్రకాశించునీవీరపురుషులచాతుర్యముఁ జూడుము.

రక్త—స్నేహితుఁడా! వారిరువురు త్రింశత్కోటి దేవతలనైనఁ గెల్వ పరాక్రమశోభితులై యలరారుచుందురు. అదిగో అటుఁజూడుము. ఆగోపాలకుఁడు దేవదేవు నెదుర్కొని నలుదిశ లంధకారబంధురమగునట్లుఁ జేసి తనపదఘట్టనంబునఁ బ్రసరించిన ధరాపరాగంబు మబ్బుగాఁ దోఁచఁ దన్మధ్యంబున మెఱుపుఁదీగకరణి వెలుంగుచు సకలభూతనివహంబులు భీతిలునట్లుగాఁ బాంచజన్యధ్వానంబుఁ బఱఁగింపుచు నెంతవిచిత్రంబుగా తన శరలాఘవంబు జూపుచున్నాఁడో!

ప్రలం—(సంతోషమున) మేలుమేలు. మిత్రమా! అటువీక్షింపుము శమీలతాకుట్టిమంబున సహస్రకిరణ మార్తాండసదృశాగ్ని హోత్రునిచందంబునఁ దన ఫాలనేత్రాగ్నింబరపుచు గొల్ల వానిఁదాకు గరళకంఠునిశౌర్యం బవార్యముగదా!

రక్త—ఆహా! ఏమి వీరప్రతాపము. శత్రునిర్భిన్న దివ్యాస్త్రంబులఁ బూని తమతమవిజయంబులకై కడు ఆశ్చర్యముగా బోరుచున్నారే! (ఇంచుకపరికించి) ప్రియస్నేహితుఁడా, ప్రలంబా! వారినేర్పునకేమి లెమ్మా ప్రక్కనొక్కింతసేపునిరీక్షించి పరీక్షింపుము.

ఉ. హుమ్మని హుంకరించుచు నుదగ్రహలాయుధహస్తుఁడౌచు చి
త్రమ్ముగఁ గుంభునిన్ గదిసి దారుణమైన శరాళిచేత ర
క్తమ్మును గ్రక్కఁగా తనువు కండలు కండలు గాగ జెండుచున్
ఇమ్మహిఁగూల్చె బీరమున నేర్పడఁగన్ బలరాముఁడుగ్రుఁడై.

ప్రలం—(ముందుకుఁజూచి) అదిగో హలధరుని ముష్టిఘాతంబున కుం
భాండుఁడు ధరావలయంబునఁబడి గిరగిరఁదిఱుఁగుచు ధరాపా
తంబుగా రుధిరంబు గ్రక్కుచు మరణించుచున్నాఁడే?

రక్త—ప్రలంబా! అమూలజనుగుచున్న వీరసింహనాదంబు గనుగొనుము.
ప్రళయరుద్రునిభంగి భయంకరాకారంబున మనయువరాజు
గారు సాత్యకిని గవయుటకే గాంభీర్యము మేఘగంభీరధ్వనుల
చే నేదియోపల్కుచున్నాఁడు.

ప్రలం—అవును. మనమించుక నాలకింతము. (వినుటనభినయించును.)

(తెరలో)

శా. ఓగోరీ యదువంశపాంసన! కులఘ్నోద్దీప్త బాహాబలం
బేరాజిల్లిన భీకరాస్త్రములనే యేలీలఁజూపించెదో
రారా! పోరొనరింపనన్గదిసి దుర్మార్గా! భవద్విక్రమే
పారన్ జూపర నీచకర్మనుఁడ గర్వం బేలరా దుర్మతీ.

అబ్బా! గుండెలు బ్రద్దలగునట్లు భీకరార్భాటంబులచేఁ బరస్పర కల
హంబునకు వెనుకంజవేయక యెదుర్కొనుచున్న యువరాజ సాత్యకు
లిటే వచ్చుచున్నట్లున్నది. మన మాసాంకేతిక స్థలంబున నిలచి వీరి
యుద్ధనిపుణతఁ జూతము. రమ్ము (ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

[ప్రవేశము సాత్యకి చెయ్యిఁ బట్టుకొని బలుఁడు పైపద్యమును
జదువుచు ప్రకాశముగా.]

"శా. ఓరోరీయదువంశపాంసన కులఘ్నోద్దీప్తబాహాబలం"

ఛీ. ఛీ. యాదవకులభ్రష్టన భాంభుతా! సాత్యకీ! మదీయక్రూరనా
రాచానేకదివ్యాయుధంబుల చవిఁజూతువుగా. రా; రమ్ము.

సాత్య—ఛీ! పారుఁబోతా! అవక్రపరాక్రమవంతుండనని చెప్పు
కొనుటకైనలజ్జింపక మాటలచేఁ బోటరివలె ధాటిఁజూపు
నీలాటివారల నేల దేవాసురులకైన నవలీల జయించు నాతో
బీరంబులాడుచున్న నీనాలుక వేయిచీలికలు గావించెదఁ జూచి
కొమ్ము. పలలాశనా! మదోన్మత్తుండవై ఆంజనేయు నెదుటఁ
గుప్పిగంతు లనుచందంబున నాముందట నీనిష్ఠురాలాపంబు
లేమిపనికివచ్చునురా?

మ. ఖలుఁడా! నీదు శిరంబు నేడసిని వేడ్కన్ గూల్చి నీతండ్రికిన్
పలుదుఃఖంబులు గల్గఁజేసి దివికిన్ బంపంగ నేనుంటి నో
తులువా! యేటికిట్టి మాటలింక నీదోర్వీర్యమేదేది చూ
పి లసత్కీర్తినిఁ జెందుమోరి ఖలుఁడా! పృథ్వీస్థలంబందునన్.

దుర్మద కంఠలుంఠనంబైన మత్కఠోర కుఠారంబునకు శరణ్యమయ్యె
దవుగాక కాచికొమ్ము. (గండ్రగొడ్డలిఁ బూనును)

బలుఁ—ఓరీ తుచ్ఛా! యిదిగో,

శా. వాయవ్యాస్త్రమిదే కనుంగొనుము గర్వాంధా భవచ్ఛిన్నమున్
దీయున్నొక్కనిమేషకాలమున ధాత్రిన్నొలలాడంగ నీ
చా! యుద్ధంబున నన్ను మార్కొనుట కా శంభుండె భీతిల్లు నీ
వా! యుగ్రాకృతితోడఁ బోరుమువు అ! హా వింతగానున్నదే.

సాత్య—ఛీ! అసంబద్ధ ప్రలాప, ఆత్మశ్లాఘీ. ఏమిరా! నీకండకావ
రము? ఇంతవరకుపేక్షించినందులకు మదోన్మత్తుండవై యొ
డలెఱుంగక మిడిసిపడ దొడంగితివా! ఇదిగో కాచుకొమ్ము.
శత్రుజన భీకరంబైన యీబ్రహ్మాస్త్రంబునఁ గూలెదవుగాక.
(అని బ్రహ్మాస్త్రంబు విడుచుచు) చచ్చితివిరా! చచ్చితివిరా!

బలు—హా, హా, (అని క్రిందఁబడును)

సాత్య—(తనలో) మేలు మేలు. బాహుగర్వోపేతుఁడగు నీబలుని మదీయశరపరంపరలచే గూల్చి కృతకార్య ధురంధరుండనైతి. (ఇంచుక ఆలోచించి) ఏమిది! పవిత్రుండగు నాసోదరుని నెవఁడో తూలనాడుచున్నాడు. (వినుట నభినయించును.)

మ. మదిరాపానము గాదుకోరి బలరామా! నీవుద్రావంగ దు
ష్పృథభీతాహరణ ప్రదేశమునఁ గాల్వల్వారురక్తంబుగా
ని ధరాభీరజనంబుగాదు ఘనతూణీరాస్త్ర విన్యస్త యా
యుధపాణుల్ గలరీ స్థలంబునకు అయ్యో రాకు నీలాంబరా.

ఔరౌరా! కంసగర్వంబున లోకపూజ్యుఁడగు మదగ్రజుని నిచ్చవచ్చినట్లు ప్రేలన్ జొచ్చు నీకుంభాండుని భూమండలంబునఁ బడునట్లు గావించెదగాక (అని నిష్క్రమించును.)

[సాంకేతస్థలంబున బాణాసురుఁడు, రక్తదంతుఁడు ప్రవేశింతురు]

బాణా—ఓరీ! సేవకా! త్రిలోకభయంకరుఁడగుచు ప్రతాప శౌర్య సాహసంబున సమస్తవైరివర్గనిర్మూలనకారకుండగు ముక్కంటి నెక్కటి కయ్యంబున గొల్లనిచే పరాజయ మెట్లు పొందెను ?

రక్త—మహాప్రభూ! భవచ్ఛేనాసమూహంబులోఁ బడి మిడుతలను గాల్చు వైశ్వానరునిభాతి భాసిల్లుచుండ సహస్రమదగజ బాహుబలుండగు మనద్వారరక్షకుండగు శంకరుండు యా యదుకిశోరమును దాకి ఘోరంబుగా సంగ్రామంబు గావించెను. వారిరువురు దలఁపడ రథగజ తురంగ కాల్బలంబులు నుగ్గునూచమై యొప్పుచుండ మారియొకప్రక్క బలరామ సాత్యకి ప్రద్యుమ్నాది వీరులు మన సేనాధిపతులతోఁ గయ్యంబున కియ్యకొనిరి.

బాణా—తరువాత నేమిజరిగెను ?

రక్త—దేవా యిట్లిరువాగులవారు ఘోరంబుగా రణవినోదంబున నో లలాడుచుండ కూరిరుండగు సాత్యకి ఘోరాస్త్రంబుల బూని యువరాజుగారిని దాకి యనేకాస్త్రంబులం బఱపి తూఁటీరంబునగల బాణంబులైన నందుకొనుట కవకాశంబిడక తన శర వర్షధారాపాతంబున బలమహారాజసార్వభౌముని ధరావలయంబున బడునట్లుగావించెను.

బాణా—(తనలో) హాకష్టము; కష్టము. (మూర్ఛిల్లును.)

రక్త—ఉపచారములుసేయును.

బాణా—(లేచి) హా! కుమార! హా త్రైలోక్యవీరా! నీకింతటనే వత్సరశతంబుగడచెనా? తండ్రి! నీ ధైర్యసాహసంబుల బరికింప సకలలోకభయంకరుండవగుచు పదునాల్గుభువనంబుల కాధిపత్యముఁ బొందుదువని కడుసంతసంబున నభివృద్ధిగాంచు నా యాశాలతను ద్రెంచివైచితివా తనూభవా! (మూర్ఛిల్లును.)

రక్త—మహాత్మా! నిఖిలధర్మాధర్మ పరిజ్ఞాతుండవగు నీవే యిట్లు చింతించిన మాదృశులపాటేమని చెప్పఁగలను. దైత్యకులపారావారగంభీరరాకాసుధాకరా! లెమ్ము; లెమ్ము; (అని లేట్టును.)

బాణా—(లేచి) హాశంకరా! దీనబంధుండవగు నీవుండగనే నేపుత్రశోకాగ్ని తప్తుండను గావలసివచ్చెను. దేవా! ఇంక నేమొనరింతును. (విచారించుచుండును.)

రక్త—బాణాసురమహారాజా! కించిజ్జ్ఞులచందంబున మీరిట్లువిచారించుచుండ ధర్మమగునా! ఇఁకముందుకర్త వ్యమరయుఁడు.

మ. తనయుండీల్గెనటంచు నీవిటులఁ జిం । తం బూనియొప్పారఁగా
ఘనులౌ నాబలరామకృష్ణులను సం । గ్రామంబులో గెల్చు శూ

రుని వీక్షించుట దుర్లభంబగుటను ఆగాఢప్రతాపోన్నతిక
దనుజానీకేశ్వర! రమ్ము రమ్మిపుడె యుద్ధక్రీడ సంధాయివై.

బాణా—ఓకీరక్తదంతా! నాసుతనాశకుండగు సాత్యకిని నెవరెదుర్కొనకుండిరా?

రక్త—ఎదుర్కొనకేమి. బలరాముండు చలంబున కుంభాండుని గదాఘాతంబున బడమింబడఁ జేయ నుభయపక్షములందుగల రథికులు రథికులు నాశ్వికులు నాశ్వికులును గజారోహకులు గజారోహకులును బదాతులు బదాతులును దలపడ నితరేతరహేతి సంఘట్టనంబున మిణుగురులు జెదర బరస్పరాహ్వాన బిరుదాంకిత సింహనాద హుంకారశింజినీటంకార మదగజ ఘీంకార తురగహేషారవంబులను పటహకాహళ భేరీ మృదంగ శంఖతూర్య ఘోషంబులను బ్రహ్మాండభాండంబులెల్ల బ్రద్దలగునట్లు చేయుచు నందు వీరపుంగవులెల్లరు భుజాస్ఫోటనంబొనరింపుచు నెదుర్కొను మనబలంబునశించుటయు శత్రువుల దాడి హెచ్చుట వీక్షించి మీయెడ విన్నవింపవచ్చితిని.

బాణా—హా! ఏమిది ఆశ్చర్యము! సురాసురప్రకరమునైన నవలీల గెల్చు గరళకంఠుండే పరాజయమంద నింక దక్కినవారిగతి లెక్కయేల. (ప్రకాశముగా) రక్తదంతా! దుర్మార్గులగు యాదవులపైకి నా మూలబలగంబును బురికొల్పుకొని నీవిఁకస త్వరంబుగా రమ్ము; పొమ్ము.

రక్త—ఆయుష్మంతుఁడా! చిత్తమట్లగావింతును.

(అని నిష్క్రమించును)

బాణా—(తనలో) ఓరీ! యదువంశపాంసనా? ఇంతవరకు నాబాహు విక్రమాటోపంబు గుర్తింపకుంటచే కండగర్వంబున జరించు నీయుత్తమాంగము తుత్తునియలు గావించెద గాచుకొమ్ము.

(బాణాసురుఁడు నిష్క్రమించును.)

[యుద్ధరంగమున కృష్ణుఁడు-ఒంటరిగా ప్రవేశించి]

(తనలో) అహా! ఏమి యీచిత్రము! భుజబలగర్వాంధకార విధ్వంసభానుండనగు నాపరితాప మెఱుంగక హరుండు నన్ను రణంబునడీకొని మూర్ఛాక్రాంతుఁడైనాడే (ఆలోచించి) కానిమ్ము సహస్రబాహు గర్వితుండగు బాణాసురాధముని అఖర్వంబగు గర్వమడంచి పుండరీకకాసారంబునఁ బకు వేదండంబుచందంబున రిపుదళంబును జీచి చెండాడెదగాక. (ముందునకు నడచి) ఏమిది! పిడుగువలె యలరు నీధ్వనియెవ్వనిదైయుండును! (వినుట నభినయించును.)

(తెరలో)

మ. అనిలోశంకరు గెల్చినాడనని గర్వాంధుండవై నీవు బా
ణునిశక్తిన్ నెఱుగంగ లేకచను నిన్నుం జోవగానిచ్చునా
దనుజాధీశకులాగ్రగణ్యుని వరాస్త్రజ్వాలలం దోచ్చి సం
జనితక్రోధవిలాస తేజమున కృష్ణా యుద్ధముం సేయరా.

దండిబలుండనని మొండిమాటలాడు నీతడు బాణుఁడుకాఁబోలు. రానిమ్ము, వీని బిల్కు మార్చెదగాక. (అని ముందుకు నడచును,)
"మ. అనిలోశంకరు గెల్చినాడనని గర్వాంధుండవై నీవు బా"

[ఈపద్యముజదువుచు బాణుఁడు ప్రవేశించి]

బాణా—ఓరీ! రాజవల్లభా! ప్రగల్భా! అసంబద్ధప్రలాపా! హీనకులసంభవా!

మ. కదనక్షోణిని నీకుశీర్షమును ముక్కల్ జేసి రక్తంబుతో
భ దలిర్పంగను నాల్గుదిక్కులను భీభత్సంబుగావించి నీ
దుదముట్టించెద నీదుమాంసమును నెం తోప్రీతి భూతాళి మె
క్కెదరాపైన నిమేషకాలమిట నక్షీణప్రభన్ నిల్వరా,

కృష్ణు—ఓరీ దైత్యకులాధమా! వృథా వాక్ప్రయాసంబున డస్సి కృశిం
చెదవు. నీయభిమతపరిహారంబున నిన్నిదే కాలునిపోలికంప
సిద్ధముగానుంటి రారమ్ము. నీయట్టి వారు వేనవేలైనను
యీశ్రీకృష్ణుండు సంగరంబున బరాజితుండగునా?

బాణా—ఓరీ వెఱ్ఱిగొల్లా! నివెంతమందబుద్ధిగలవాడవురా? రణం
బన్న నేమిగాఁ దలంచితివి?

సీ. గోపాంగనలనిక్కు గుబ్బపోటులుగావు
వేడిజూపెడుబాణ వితతిగాని
మనసారగా బూయ మంచిగంధముకాదు
రక్తపంకిలసంగ రంబుగాని
పీనులకింపైన పీఠాసనముగాదు
ఘీంకృతాభీల హుంకృతులుగాని
చరియింప కేళులై సౌఖ్యభూములుగావు
అస్త్రశస్త్రయుతమైన యవనిగాని

తే. గీ. అంబయసిపట్టగా గోగణాంబుగాదు
భయదనిర్ఘాతసంఘాత భటులుగాని
భళిరరణమన్న నేమిగా దలఁచితీవు
భీరమేటికి ద్వారకకేఁ జేరఁబొమ్ము.

ఓరీ! మాయకాడా! నీదానవ్వు కృత్యములు, నీపలుకులు, నీశౌర్య
ధైర్యసాహసాములు నేనెఱుంగనివా? తెలిపెద నాలకింపుము.

సీ. ఆభీర యువతుల । యంబరంబులు చాల
నెత్తుకపోయి చె । న్నొక్కినావు
ఇల్లిల్లు దిరిగి వే । పల్లె వాడలలోన
జున్ను మీగడ పాలు । జుర్రినావు
పందగా గోపాల । బాలురతో గూడి
యెంగిలిచల్దులు । మ్రింగినావు
విషయేచ్ఛలో మున్ని । ఋషిభార్యలను జేరి
చెడు కార్యములు నెన్నొ । చేసినావు.

తే. గీ. జారచోరాది క్రియలందు । జాలప్రజ్ఞ
గలదు నీకింక వేరుగా । దెలుపనేల
బ్రిదుక నెంచిన జేరుము । ద్వారకకును
నిలచియుండిన నీచావు । నిజము కృష్ణ !

కృష్ణు—(నవ్వుచు) ఏమేమి. ఇంతవరకు కంతకోపపడి చాల అల సినట్లున్నది. ఒక్కింతసే పిచ్చారు విశ్రమించి శ్రమనివారించు కొనుము.

బాణా—నీచాధమా ! ఏమిరా నీతుచ్ఛపాటు. నన్నుఁ బరిహాసింపు చుంటివా ? ఇదిగో కాచికొమ్ము. (బాణములనుఁ బూనును.)

కృష్ణుఁ—ఓహో ! చూచుచుండగనే నీమద మధికమగుచున్నయదే. కానిమ్ము.

ఉ. నీరధులున్ కలంగికడు । నింకిన నింకగనిమ్ము చండ దు
ర్వార పరాక్రమాఢ్య నమ । వస్త్రీపురందర ముఖ్యదిక్పతుల్
చేరి నినున్ దయన్ గనగ । శీఘ్రమె వచ్చిన రాగనిమ్ము మ
త్క్రూరశిలీముఖంబులకుఁ । గూలక నీ వెటులుందువో ఖలా !

ఓరీ ! పలలాశనా ! వనపాలకుండు తాళఫలంబుల గూల్చుకరణి నీస హస్రబాహువుల వైరి నిర్మూలనంబు సేయునాచక్రంబున దెగటార్చి

నీశిరంబు ధరావలయంబునఁ బడఁజేసెద రా, రమ్ము.

బాణా—(శిరఃకంపనము సేయుచు.) ఓరీ! నీచకులసంభవా! గారడీవాని చేతులోనుండు పెనమువంటి నీచక్రమునకు, మద్యపానాపేక్షితుండగు నీయగ్రజుని నాగలిదుంపకు వెఱచి భయపడుదునా?

కృష్ణుఁ—మూర్ఖుఁడా! నీకు మరణకాల మాసన్నమగుట జేసి లోకపూజ్యుండగు నాసోదరుని దూషించుచున్నట్టి సద్గుణసంపన్నుఁడ వైతివి గాబోలు. ఇదే యీసన్నిధానప్రదేశంబున నీప్రతాపంబు గనుపింపఁ జేతుప్రగాక రమ్ము- (ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

[మఱియొక ప్రక్క బలరాముఁడు, సాత్యకి ప్రవేశింతురు.]

సాత్య—భ్రాతృవత్సలా! ఆసురాత్ముండగు చిన్నన్నయ్యగారి వాఁడి బాణానలంబునకుఁ దాళలేక కడుబడలి నిటలతటంబున భ్రుకుటిద్వయంబు నటనంబు గావింపుచు చటులహుంకృతిచే బాహుసహస్రంబునగల యనేక దివ్యాస్త్రంబు లరిబోసి నభోమండలంబున మెఱయు మెఱుపుతీగచందంబున నెంతసాహసంబునఁ బోరుచున్నాఁడో.

బల—తమ్ముఁడా! సాత్యకీ! అట్లుతలఁపకు దానవాధిపుని శరంబు లన్నియు మధ్యనే విరుగఁజేసి కుప్పకుప్పలుగా బడునట్లు సల్పి మనశ్రీకృష్ణుఁడు తనరణనిపుణత పెంపుసొంపార ప్రతిపక్షజనకాంతారవీతిహోత్రంబన వెలుంగు చక్రరాజంబును గిరగిర ద్రిప్పుచు.

సీ. శాత్రవశరయుక్తి । సంగ్రామ రంగంబు
యజ్ఞవాటిక భాతి । నలరుచుండ
తనచేతి చక్రాగ్ని । మునిజ నార్చ్యంబైన
నవనాగ్ని కాగను । నివురుచుండ

బాణాసురుని దీర్ఘ । శాహుసందోహమే
యింధనంబుల రీతి । నెసగుచుండ
కదన భూమిని బాహు । కండర స్తంబులే
యుజ్జ్వలాజ్యంబుగా । నొప్పచుండ.

తే. గీ. కఠిన వాక్కులె మంత్రసం । కల్పములుగ
ధైర్యబలధుర్యు లరయ న । ధ్వర్యులట్లు
తాన హోతగ నిల్చి యు । ద్ధంబనియెడు
మఖముసేయుచున్నాడు స । మంత్రికముగ
కిల్బిష విదారణుండు శ్రీ । కృష్ణుఁ డిపుడు.

సాత్య—అన్నయ్యా ! బలభద్రా ! ఇట్లు విఘ్నోపకరణ మనోరథుం డగుచు నారక్కసుఁ డుక్కుమిగిలి సింగముభంగి చెంగుచెంగున గంతులు వైచుచు భగ్నహృదయుండై మరల మార్కొనుచు నేదియో పలుకుచున్నా డాలకింపుఁడు.

బల—ఆయుష్మంతుఁడా! అట్లే చేయుదము. (వినుట నభినయింతురు.)

తెరలో

ఉ. ప్రాణములున్నదాక నిను । భండనసీమను వీడఁజాల నో
హీనచరిత్ర నిన్నిట స । హింపకృతాంతుని పీటికంపఁగా
బూనెదఁజూ ఘుమింక కడు । మూఢుఁడవై కనుమిన్నుగానకే
దానవలోకనాయకుని । దాకగశక్యమె నీకు దుర్మతీ.

సాత్య—(ఆతురతతో) అయ్యయ్యో ! ఇదేమిది. చూచుచుండగనే కఠోరంబగు కుఠారంబుఁ బ్రయోగించుచున్నాడే. హా ! కష్టము. కష్టము.

బల—నాయనా ! నీకే భయమేల అటుంజూడుము. వాని కుఠారంబు నవలీలఁగాఁ దున్మాడి త్రిలోకభయంకరం బగునారాయణాస్త్రం బరివోసి వేయుచున్నాడు. పరిశీలింపుము.

సాత్య—దేవా! అనారాయణాస్త్రంబునకు భయపడి యేదియో యనుచున్నాడే.

బల—సాత్య—(ఇరువురు పరికించి వినుట నభినయింతురు.)

తెరలో

మహాత్మా! యదుకిశోరసింహమా రక్షింపుము. రక్షింపుము.

ఉ. చచ్చితిఁ జచ్చితింక నుపసం । హరణంబును జేయుమస్త్రిపుం
జచ్చు భరింపఁజాల సర । సీరుహలోచన నేటినుండి నీ
సచ్చరితంబు నెల్లెడలఁ । జాటుచునుండి హితంబుగో రెదన్
అచ్చపుభక్తిచేతఁ బర । మాద్భుతముల్ గదనీదుసంగతుల్.

బల—వత్సా! చూచితివా! మన శ్రీకృష్ణుని వాఁడిములుకుల దాడికి భరింపలేక పదంబులపైఁబడి వేఁడు నాయధమాధముని కేశపాశంబుల బిగబట్టి యీడ్చుకొనివచ్చు నీయన విక్రమాతిశయంబు వర్ణింప హరిహర బ్రహ్మాదులకైన నలవికాదుగదా.

సాత్య—అగ్రజా? సోదరున కభిముఖంబుగా జనుదము రండు.

బల—మంచిది. అట్లే కానిమ్ము. (ఇరువురు ముందునకు నడతురు.)

[బాణాసురుఁడు, శ్రీకృష్ణుఁడు ప్రవేశింతురు]

బాణ—(పాదములపైఁ బడి) మహాత్మా! నీయనన్య విక్రమం బెఱుంగఁ గోరి మదవికారంబున నిన్నుఁ దలపడి మిగుల దుర్భాషలాడితిని. క్షమింపుము. క్షమింపుము.

చ. తెలివియొకింత లేక యతి । ధీరుఁడనంచును విఱ్ఱవీఁగ నీ
బలమును గాంచజాలక ప్ర । భండనసీమను జేరి నారసం
బులను ప్రయోగముల్ సలిపి । మూఢుఁడనై చరియించినాఁడ సర్వ
దలపడనేల నిక్కృపను । దప్పగదే కరుణాపయోనిధీ.

కృష్ణు—(బాణుని లేవనెత్తి) దానవేశ్వరా ! ఇంతటినుండి మాబోంటి వారల నెదుర్కొనక సుఖంబుగా వర్తింపుము; పోమ్ము—(బలరామునితోటి) సోదరా ! ఇంకఁ గావలయున దేమున్నది.

బల—కారాగారనివాసుఁడగు అనిరుద్ధకుమారుని బంధవిముక్తిగావించి సంరక్షించు టవశ్యకర్తవ్యము.

బాణా—మహాశయులారా ? నేనొనర్చినతప్పిదంబుల క్షమించి మీతో వియ్యమొనర్ప ననుగ్రహింపుఁడు.

మ. మనసారన్ వరియించె మత్సుతను సన్మానింపగా నిల్లు మీ
యనిరుద్ధున్ బతిగానొనర్చి కడునాహ్లాదంబుగా వియ్యమం
దినచో ధన్యుఁడ నయ్యెదన్ బిదప కీర్తిన్ గాంతు నిక్కంబు మీ
రనుమానింపగ నేల..................................

శంక—[ప్రవేశించి] నీలాంబరా ! మీకీతనియందుగల నైసర్గికశత్రుత్వము వదలి యీతనిదుహితను నీమనుమరాలిగా స్వీకరింప కరుణింపుడు. కరుణింపుడు.

బల—మహాత్మా ! తావకాజ్ఞ శిరసా వహించెదముగాక. ఇఁకఁ గావలయున దేమున్నది.

శంక—మన మఱిగి వివాహప్రయత్నంబుల గావింతము. రండు.

బల—చిత్తము. (అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

చతుర్థాంకము సమాప్తము.

ఉషాపరిణయము

అను

అనిరుద్ధవిలాసము.

పంచమాంకము.

[ఇంటియందు సుబ్బలక్ష్మి ఒంటరిగా ప్రవేశించి తనలో]

సుబ్బ—(తనలో) కటకటా! గతిలేకపోయిన యీవృద్ధవిప్రునిసమాగత మేల పొందుపరచితినోయి- అయ్యో! కొంపజాములైనను ఆతఁడు పిండమున కింక నచ్చి చచ్చునట్లు దోచకున్నదే (ఆలోచించి) ఏమి వానిమాయలు! నేను ఇల్లెల్లయు కనక వర్షము కురిపిస్తానని కల్లబొల్లి యేడ్పులేడ్చి నాచే తాడనంబులఁ దప్పించుకొన్నాఁడు- రానిమ్ము. నేను రాక తేలేకున్న దండతాడిత భుజంగంబుభంగి మండిపడి యాతనికండకావర మడచెదగా, (ముందుకుఁజూచి) అదిగో! రానేవచ్చె రాజగోపాలమన్నట్లు నుడి తడబడ గడగడ వడంకుచు నుడిబడ దిరిగి పుడమినడుగిడఁజాలక భూలోకభ్రాంతియే లేక యీముసలివాఁడు యిటే వచ్చునట్లు తోచెడిని. నే నీమూలను దాగియుండి యాతని యాలోచన నాలకించెద.

(మూలనునిల్చును)

[రామశాస్త్రి ప్రవేశము.]

అక్కటక్కటా! రొక్కము చేజిక్కునని సేనక్కడకఱుగ నామక్క వతీఅదా మెనే- పెక్కుయిక్కట్ల కోర్చి నాకక్కఅకువచ్చునుగదాయని లెక్కచేసి నేగడించిన ద్రవ్యమెల్ల నీయుద్యమనుపాలుగావింప నాపై నిప్పుడు కయ్యంబున కరుదెంచు నీగయ్యాళిముండబాధ నెట్లుతప్పించుకొందును. హా! దైవమా! ముందు నుయ్యి వెనుక గొయ్యి అను చందంబున నున్నదే!

ఉ. కాసులు దేకయున్న గులకామిని నాయెడ గోపమూని యా యాసము తోడియున్నను నహంకృతి మానదు దైవమా! యింకే నాసతి చర్యగన్గొనన నారతమున్ మదిభీతిగల్గు రా కాసియనంగ వర్ధిలెను కాంతనుగూడిన సౌఖ్యమున్నదే.

(ముందుకుఁజూచి) అదిగో! కోంపమునిగినట్లులే యున్నది. సమూలఁజూచినను నాప్రియసఖీమణిముఖమైనను గాన్పించుటలేదే! అయిన బిలిచిచూచెదగాక (ప్రకాశము) సుబ్బలక్ష్మి!

సుబ్బ—(తనలో) ఔరా! నీసికండకావరముగాల- నాకడ కరుదెంచి కృత్రిమమోహంబున నాచెట్టుబట్టు వీక్షింపవలపెట్టినటుల దోచుచున్నయది. (ఊరకుండును.)

రామ—(మరల) సుబ్బలక్ష్మి! సుబ్బలక్ష్మి! (అని పిలచును.)

సుబ్బ—తొండముదిరి యూసరవెల్లి యగునట్లు ఆతని పని శ్రుతిమించి రాగంబునఁ బడుచున్నదే- (మాట్లాడక యూరకుండును.)

రామ—ఓ సుబ్బీ! పిలచిన పలుకవేలనే? అలుకయేలనే?

సుబ్బ—ఇంక యుపేక్షింపరాదు. (ప్రకాశముగా) ఎవరినిరా పిలచుచుంటివి. (అని చీపురు చేబూని సమీపించును.)

రామ—(గజగజ వణకుచు) నిన్నె- ని...... న్నె... నే!

సుబ్బ—ఏమేమి నీ కండకావరముగాల- ఆముముండకు పిండముపెట్ట లేని యధమాధముండనై మొండితనంబున బొమ్మగోసి పేరుఁ బెట్టినట్లు "సుబ్బీ" అని పిలువఁదొడంగితివా? (కొట్టు చుండును,)

రామ—అబ్బా! కొట్టకే- కొట్టకే- పెద్దవాఁడనే- (వణకుచు నిలుచుండును.)

సుబ్బ—నీ పెత్తనము మొక్కలపాలుగాను- నీవు ఎవ్వరికిరా పెద్దవు! (మరల కొట్టుచుండును.]

రామ—రామా! రామా! చంపుచావే; చంపుచావే,

సుబ్బ—విత్తములేని తొత్తుకొడుకు చచ్చిననేమి; బ్రతికిననేమి.

రామ—ప్రాణసఖీ! ఇంకాగినవే. తింటావా తిట్టావా రుములడిగినట్లు చెప్పు వాక్కు నాలుకకే యిట్లు ప్రహరింపసాగిన నే నేమి సేయుదును.

సుబ్బ—ఆ యేమనేమిటి. ఈ వేళ డబ్బు దొరకలేదనియేనా?

రామ—కాదు; కాదు; నేను మనరాజుగారి యింటియందు పాణిగ్రహణంబు జరుగునఁట- అందు మనయుక్కురకు దంపతితాంబూలంబు లర్పింపఁదలంచిరి. అంతవరకు నోపికబట్టి కొనినచో నీయొడలెల్ల కనకసిక్తముగా జేసెదను.

సుబ్బ—చాలు- చాలు. ఇంతకు నిప్పుడేమియు దొరకలేదనియేనా?

రామ శూన్యహస్తుండనై వచ్చితినని కాదు- ప్రభువుగారి తనయ పరిణయముదాక విరమించిన నీ యిక్కట్లయు సువర్ణస్నానము గురి పించెదగాక.

సుబ్బ—ఓరీ! నీమాయలు కాల- నల్లపూసలోనికి తెల్లపూస జేయించలేని యనాథవు నీవు నాకు భూషణంబులు తెచ్చి

యప్పించెదవా! సరి సరి. డబ్బులేకున్న యిప్పుడు పిండమె ట్టుల లభించునని వచ్చితివి? (మెడబట్టి గెంటును.)

[బహిర్ద్వారమున రామశాస్త్రి ప్రవేశించి]

(తనలో) హా! దైవమా! ఎక్కడి శ్రాద్ధంబులంతైన నరకాసు బోనీ యక కూడబెట్టిన విత్తమెల్లయు నీ తోత్తు సొత్తుగావించినను చిత్తమువచ్చినంత విత్తము తేలేదని నానెత్తిపై సత్తువచే గొట్టుచున్న యీరక్కసిబాధ నెట్లు తప్పించుకొందును. (ఆలోచన నభినయించి) కానిమ్ము. ఈవేళ రాజుగారియింటిలో జరుగు వివాహమంటపమున వచ్చురూకలు చేకొని దీనికర్పించి సుఖంబుగా వర్తింతునుగాక.

(రామశాస్త్రి నిష్క్రమించును.)

[కళ్యాణమంటపమున బల, కృష్ణ, సాత్య, బాణా, శంకర, అనిరుద్ధ, నార, రామ, దీక్షితులు, మణిమాల, ఉషా కన్య మొదలగువారలు ప్రవేశింతురు.]

రామ—(అపవారితముగ) దీక్షితులూ! ఈ వివాహమంటపమున వచ్చు సర్వవస్తువులు నావియేసుమా?

దీక్షి—ఎట్లెట్లు? రాజాశ్రితను, పౌరోహిత్యము, సభాపత్యము, ఈమూడధికారములు నీవే నాంధ-

రామ—ఇంక నందులకు సందేహమేమున్నది-

దీక్షి—సందేహముగాక మనకు పొందెట్లొకట్లుగు? వివాహమెల్లా చేయించడము నావంతు. పాణిగ్రహణకట్నమంద నీవంతా!

రామ—(తనలో) ఈతనినించుక భేదనోపాయంబున భయపరచి యింకు వచ్చు విత్తమెల్లయుం గైకొనెదగాక- (ప్రకాశముగా) దీక్షితులూ! అక్షరమురాని కుక్షింభరుండవు. సభాధ్యక్షత వహించి కార్యమునిర్వర్తింప సమర్థుడవగుదువా?

దీక్షి—ఓరీ రామశాస్త్రీ! అక్షరమురాని పక్షివి నీవా- నేనురా?

రామ—చాలుఁ జాలు. నోరుమూయుము- లేకున్న ప్రభువుగారితో చెప్పి శాస్తిగావించెదను.

దీక్షి—ఛీ! ఏమిరా నీవాచాలత్వము. పండితుండనని మిడిసిపడు చుంటివా! మఱల మాఱుబల్కిన నీ నాలుక దీయించెదను గాక నూరకొమ్ము.

రామ—(తనలో) అబ్బా! ఈతఁడు మొండిమాటలయందు దప్రతిహతంబగు నైపుణ్యము సంపాదించియున్నాఁడు. వీనితోఁ గలహింపక సభ్యతచే చాపగొట్టి కృతకార్యుఁడనుండ నయ్యెద గాక. (ప్రకాశముగా) మిత్రమా! దీక్షితులు! నీవేమందువో యని యట్లు పల్కితిని గాని వేఱేమున్నది! మనలోమనము కలహించినచో రాజుగారు మనకు తగినశిక్ష విధించును.

దీక్షి—నిజము- నిజము.

బాణా—భూసురోత్తములారా! ఇంక నేల యాలసించెదరు?

దీక్షి—దేనా! దంపతుల నిరువుర నీభద్రమంటపమున గూర్చుండబెట్టుఁడు.

బాణా—కమలా! అమ్మాయి నిట్లుగూర్చుండ నియోగింపుడు.

(మంటపమున అనిరుద్ధుఁడు, ఉషాకన్య నిలచియుందురు.)

దీక్షి—రామశాస్త్రిగారూ! ఉపక్రమింపుడు.

అయంముహూర్తః సుముహూర్తోఽస్తు. తదేవలగ్నం సుదినంతదేవ తారాబలం చంద్రబలం తదేవ. విద్యాబలం దైవబలంతదేవలక్ష్మీపతే తేంఘ్రియుగం స్మరామి.

రామ—ఇఁకమనము లగ్నాష్టకాలు ప్రారంభింతమా? ఓరీ! నీకడుపు గాల; మంత్రాక్షతల నివ్వకయే వివాహము సేయింపఁదొడంగితివా?

దీక్షి—రామశాస్త్రిలుగారూ ! అయ్యో మఱచితినండీ. (అని అక్షత లిచ్చును.)

దీక్షి & రామ—

శ్లో. శ్రీరామపత్నీ జనకస్యపుత్రీ । సీతాంగనా సుందర కోమలాంగీ।
చంద్రాననాచారుగుణాన్వితాసా। వధూవరాభ్యాంవరదాభవంతు.

శ్లో. పతివ్రితాలక్షణ లక్షితాంగీ । సన్మార్గగామీ శుభసౌఖ్యదాచ ।
అరుంధతీనామ వశిష్టపత్నీ । వధూవరాభ్యాం వరదాభవంతు.

సావధాన సుముహూర్త స్సావధాన శ్శుభలగ్న, స్సావధాన లక్ష్మీ నారాయణా చెంతలసావధాన.

మం. ధృవంతే రాజావరుణో । ధృవందేవో బృహస్పతిః
ధృవంత ఇంద్రశ్చాగ్నిశ్చ । రాష్ట్రింధారయతాంధృవం.
అయంముహూర్తస్సు ముహూర్తోఅస్తు—

(అందరు దంపతులపై అక్షతలు జల్లుదురు.)

బాణా—(అనిరుద్ధుని దగ్గఱకుఁ దీసికొని) నాయనా ! అనిరుద్ధా ! మందబుద్ధినై నీయందు గావించిన దోషంబులెల్ల క్షమింపుము.

[ఉషాకన్యచేయి అనిరుద్ధుని హస్తమందిడి] చిరంజీవి !

సీ. ఆకలియూచున్న । దనిధైన చెలువను
కాంత నెట్టుల గౌర।వింతువన్న
మెత్తనిపాన్పున । మెయిఁజేర్చ నోచ్చు నీ
యతివ నెట్టులనిపు । నరయుదన్న
పుష్పవసంబును । బోవభీతిల్లు నీ
పొలఁతి నెట్టుల ప్రీతి । బ్రోచెదన్న
సుకుమారురాలునీ । సుందరాంగిని నెట్లు
రక్షించెదో ధీర । రాచమిన్న

తే. గీ. నీదు భారంబు సర్వంబు । నిరుపమాన
శక్తివంతుఁడవౌట నీ । చాననీవు
కరముఁబట్టంగ నెంచెనీ । కలికి నెటుల
బ్రోతువో నీవు ప్రేమను । ముద్దులయ్య.

సీ. మందిరారామసీ । మలయందు నెంతైన
విహరింపదొంటి నీ । విదుషిమౌళి
చిలుకపలుకులకైన । నులుకుపాటును బొంది
పిలువగా నోపదీ । జలజహృదయ
పటవాశిగంధంబు । పైబడ్డచోఁ జాల
చలి చేతనుండు నీ । చటులాసయన
శీతపచ్చికయుక్త । భూతలంబులయందు
నడుగిడఁజాలదీ । పడఁతి నీకు
తే. గీ. భాగ్యగను గూర్చినారము । ధన్యకృపను
నీ స్వసౌఖ్యంబుగా నెంచి । యెల్లవేళ
లందు మత్పుత్రికారత్నముఁ । హర్షమునను
మూఢగా నేలుకో యని । రుష్టసీవు.

మాళిమాల—అమ్మాయీ! ఇటువినుము.

(ఉమాకన్యశిరము నిమురుచు)

సీ. భర్తపూజయె చాల । పావనంబని నీవు
స్థిరచిత్తమున సేవ । జేయవమ్మ
అత్తమామలె నాకు । నాధారులని యెంచి
యెత్తియేరాండ్లను । మొత్తకమ్మ
పతిభుజింపకమున్నె । హితవుగా మెక్కియు
దోడియింతులఁగూడ । జూడకమ్మ

అనుకూలుఁడగు నాథుఁ । డబ్బెగాయనిమదిఁ
కండగర్వంబున । నుండకమ్మ
తే. గీ. దైవభక్తిని నెప్పుడు । దలపవమ్మ
పిన్న పెద్దలయందున । ప్రేమనిడుమ
స్థిరతరానందకీర్తిని । జెందవమ్మ
రక్షనొందరు సతతమ్ము । ముద్దుగుమ్మ.

శంక—దైత్యనాయకా ! నీవ్రకడుంగడు కృతార్థుండవైతివి. సకలభువనాతీతుండగు నీయదుసంభవునితో వియ్యమొందిన నీభాగ్యంబుఁ గొనియాడ నాదిశేషునకైన నలవియగునా ?

బల—దేవదేవా ! ఇంకఁగావలయు నదేమున్నది.

శంక—హలాయుధా ! భవత్కృతకృత్యంబులం దొకకొఱఁతయైన కొఱఁతయున్నదా ?

కృష్ణు—అగ్రజా ! ద్వారకానగరంబున కఱుఁగ నుద్యుక్తులముగుదము రండు.

బల—కృష్ణా అట్లే కావింతము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

[ద్వారకానగరమున నొకప్రతిమకు మొక్కుచు యెల్లిగాఁడు, పుల్లిగాడు మరికొందరు ప్రవేశింతురు.]

యెల్లిగాడు & పుల్లిగాడు—అమ్మా! సత్తెంతల్లీ ! మాపెబులగు కిట్టమూ త్తయ్య, బలిరామయ్యగార్లకు జయంగల్గాలమ్మ. నీకు బత్తి పూజగాయిత్తామమ్మ. అమ్మోరా ! రచ్చించాలా రచ్చించాల. (అని మొక్కుచుందురు)

[మల్లిగాడు ప్రవేశించి]

మల్లి—ఓరియెల్లిగో ! వత్తుండారు. వత్తుండాట్రో !

యెల్లిగా—ఓరురా ! వారు ?

మల్లిగా—మనబలరామ కిట్టుమూర్తులు అనిరుద్ధయ్యకు పెండ్లిచేసు కోని అంపరొత్తుండారట, మనరోయిణమ్మపెల్లివాలొత్తుండా రని మనప్రూరంతా శింగారింప సెప్పిందరో.

మెల్లిగా—ఓరిమల్లిగో ! నిసమేనారో ?

మల్లి—ముత్తాలమ్మతోడురా.

మెల్లిగాడు & పుల్లిగాడు—(అందరు ప్రీతిగ మూడుగంతులువేసి) ఏఁఅ మ్మోరా ? నీతప్పుగాయ్యా నీకు మాకాడ గొర్రెపోతును బలిత్తామమ్మోరా జొల్లిగో ఓపుల్లిగో (అని కేకలువేయును) మెల్లుదాంరారి. అందర్ని సూదాంరారి- (అందరు నిష్క్ర మింతురు.)

[ద్వారకాపురమందు; సభామందిరమున- బలరాముడు, కృష్ణుడు మొదలగువారలు ప్రవేశింతురు.]

బల—మాధవా ! దానవేంద్రునిచే మనకనన్యసాధ్యమైన సంబంధంబు లభించినది. ఇంకఁ గావలయున దేమున్నది.

శ్రీకృష్ణ—అయిన నిట్లగు గాక-

మ. ఫలసస్యంబులు చక్కఁగాఁ బెరుగ దృష్ట్యుగ్రాంబు గావించి భూ తలమందెప్పుడు వర్షపూతమయి మ స్వస్థ క్షేమానందమిం పలరన్ గూర్చుత ధర్మమార్గరతులై యార్యుల్ సదాభక్తియు క్తులచేతన్ దనరారుఁ గావుతను నీ తజ్ఞులేజనుల్ కీర్తిమై.

గద్య. ఇది శ్రీసీతారామచంద్ర వరప్రసాద లబ్ధసరస కవితాధురంధర, ఆసూరిమరింగంటి సజ్జనవంశ క్షీరపారావార రాకాసుధాకర రాఘ వాచార్య ద్వితీయ పుత్ర మౌద్గల్యసగోత్రగుణాకదంబ లక్ష్మీ సరస మాంబాగర్భ శుక్తిముక్తాఫల విబుధ జనవిధేయ వేంకట నరసింహాచార్యకవి నామధేయ విరచితంబైన అనిరుద్ధవిలాసంబను పంచమాంకము.

సమాప్తమ్.

రాధాకృష్ణ

(గ్రంథకర్త:—పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు.)

ఇదియొక చక్కని భక్తిరసప్రధానమైన నాటకము. శ్రీకృష్ణునియందుగల యపారమైనభక్తి నిగూఢనిశ్చలమైనభక్తి రాధ యెన్నిరీతుల నేకవిధముగ బ్రదర్శించినదో యిందు గాంచనగును. రాధకును శ్రీకృష్ణునకునుగల ప్రేమ జీవాత్మకును పరమాత్మకునుగల యాధ్యాత్మిక సంబంధమువంటిది గాదని యీనాటకరాజము బోధించును. ప్రకృతి సుకుమారిణియై మహాసుందరియైన రాధ—సంతత శ్రీకృష్ణ సంకీర్తనామృతధారలనే యాహారపానీయములుగ గ్రోలిన రాధ——సర్వకాలసర్వావస్థలయందు లోకనాథు నిరంతరాయదర్శన నిత్యమహానందపరవశయైన రాధ—మృదుమధురమకరందపరిపూర్ణ వికసిత పుష్పతతులయందు—నిర్మల జలపూర్ణవాహినీతరంగములయందు——గిరినిర్ఝరములయందు-పర్వతమాలికలయందు—శ్యామలకోమలతరులతాగ్రములయందు—దిగంతములయందు—నందు—నిందు—నన నేల? ప్రకృతియందంతటను శ్రీకృష్ణునిమనోహరదివ్యరూపమును గాంచిన రాధ—తనయంతసుందరస్వరూపిణియగు కాంత యీభూలోకమున నెందును లేదని గర్వపడుచుండెడి సత్యభామను, కాలకూటానల ప్రతిమానవిషజ్వాలాభూయిష్ఠమగు కాళీయనాగేంద్రుని ఫణాగ్రమున దాండవమాడిన నటశిఖామణిని తనచీరచెఱగుకొంగున ముడివేసికొని లోబరచుకొంటినని విఱ్ఱవీగు సత్యభామను యేరీతిగ గర్వోపశాంతి జేసి, భక్తురాలుగ జేసినదో యీనాటకరాజమున, ముద్దులొలుకు చక్కని పదములచే వర్ణింపబడినది. సత్యభామ అసూయాజనితగర్వరూపకములైన పల్కులు, చేష్టలు—శ్రీకృష్ణుని నిజస్వరూపము—శారదుని నిరంతర హాస్యప్రసంగములు చదివితీరవలయును. ఈనాటక మాంధ్రదేశమున పేరొందిన నాటకసంఘములచే ననేకపట్టణముల ననేకపర్యాయములు ప్రదర్శింపబడియెను. వెల 0—12—0

కురుకూరి సుబ్బారావు సరస్వతీబుక్ డిపో, బెజవాడ, కృష్ణాజిల్లా.